

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

Sifre Ḳodesh

‘im targumim u-ve’urim mi-meḥabrim shonim

Sefer Ṿa-yiḳra

Landau, Moses I. Landau, Moses I.

Prag, 595 [1834 oder 1835]

הכ רמא

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-8888

אמר כר כה

כְּאֹרַח יְהוָה כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (כג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּצִיאֵם אֶת-הַמַּקְלָל אֶל-מַחֲוֵיץ לַמַּחֲנֶה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֲבָן וּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת-מֹשֶׁה:

כה (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה

בהר

תרגום אשכנזי רכו

דער פֿרעמדע וויא דער אייני היימישע, דען איך בין דער עוויגע אייער גאטט! (כג) משה מצֿטע דיעזעס דען קינדערן ישראל'ס בעקאנט; וואַרף מאַן דען לעסטערער אויס דעם לאַגער הינום פֿיהרטע, אונד מיט שטיינען צו טאָדע וואַרף; דיא קינדער ישראל'ס טהאָטען אַלזאָ וויא דער עוויגע דעם משה בעפֿאָהלען האָטטע.

כה (א) דער עוויגע האָטטע

צו

ר ש י

(כב) אמי ה' אלהיכם. אלהיך כלכם כשם שאני מיחד שמי עליכם כך אני מיחדו על הגרים: (כג) ובני ישראל עשו. כל המלוח האמורה במקילה במקום אשר דקיה רגימה ותלייה:

(א) בהר

תרגום אונקלוס

יהי לכוּן בגיורא פישיבא יהי ארי אָנא יי אלהיכוּן: (כג) ומליל משה עם בני ישראל ואפיקו ית דארגיו למברא למשריתא ורגמו יתיה אבנא ובני ישראל עבדו כמא די פקיד יי ית משה:

כה (א) ומליל יי עם משה בטורא דסיני

ב א ו ר

שלם, כג באורח יהיה, גר המתגורר בארצכם מעמי הארבות דינו לענין זה באורח: כי אני ה' אלהיכם, המלוה אתכם על כך, ורש"י ז"ל סי' אלהי כלכם, כשם שאני מיחד שמי עליכם, כן אני מיחד שמי על הגרים, ולפרשו גר הנאמר כאן גר לך שקבל עליו תורה ומלות, ואם כן מה עשם להאמר, אבל לא ראיתו בברייתא דת"כ: (כג) וידבר משה, פירש להם הדינין הללו: ובני ישראל עשו, כל המלוה האמורה במקילה במקום אשר דקיה רגימה ותלייה, מפי' רש"י ז"ל, ולשון ת"כ אף לסמיכה אף לדקיה אף לתלייה אף ללא תלין בבלתו על עץ, ולשון זה מתוקן יותר, כי סמיכה מפורש כאן כלוי ולא במעשה, וכל האחרים אינן משורשין כאן אפי' כנווי. ורמב"ן ז"ל פ' ישראל עשו כן בעבור שזוה"ה' את משה, לא משנאתם את בן המלרי:

כה (א) וידבר ה' אל משה בהר סיני לאמר, פי' רש"י ז"ל בהר סיני, קודם שהוקם אהל מועד, אבל מקרא שאינו לריך הוא, מה לי אם נאמרה בסיני או באהל מועד ואין שמה מלוה שהיתה לריכה להם במדבר, וכל שכן שלא נהגה קודם שהוקם א"מ, שהוכרך לימר שנבר נאמרה בסיני, ועל כן אמרו רבותינו בת"כ מה ענין שמה להר סיני והלא כל המלות נאמרו מסיני, כלומר שאין ענין לשמה שהיתה לריכה שתלטהו מיד בהר סיני, ועוד אילו לא נאמר מהר סיני, היינו יודעים שנאמרה שם, שהרי כל המלות נאמרו בהר סיני כדאשרינן בזנח"ס, והשיבו אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ופרטיה ודקדוקיה מהר סיני אף בלן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני, כלומר שמיטה נאמרה כללותיה בפרשת משפטים והשביעית תשמטנה ונטעיתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל חית השדה כן תעשה לכרמך לזיתך (שמות כ"ג י'), ועוד ששת ימים תעביד וזיוס השביעי תשבות במרוש ובקליר תשבות (שם ל"ד כ"א), ובאן חזר לומר פרטים בשמה ויובל והדינין התלוין בהם, ואמר שנאמרו בהר סיני, ללמדך שכל המלות שנאמרו בסיני על דרך כלל, שנכתבו כלליהן בתורה, גם הפרטים שלהן נאמרו,

תרגום אישכנזי

ב ה ר כה

בְּהַר סִינִי לֵאמֹר: (ג) דְּבַר אֱלֹהִים
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי
תָבֹאוּ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן
לָכֶם וְשַׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שַׁבַּת לַיהוָה:

צו משה אויף דעם בער.
גע סיני געשפראכען, וויא
פֿאָלגעט: (ג) רעדע מיט דען
קינדערן ישראל'ס, אונד זאגע
איהנען: ווען איהר אין דאז
לאנד קאממט, דאז איך איך
איינגעבע, זאָ זאָלל דאז לאנד
דעם עוויגען צו עהרען איינע
פֿייער

שש

ר ש י

תרגום אונקלוס

לְמִיּוֹמָר: (ג) מִלִּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתִישַׁר לְהוֹן אֲרִי תִיעֲלוֹן לְאַרְעָא דִּי אָנָּא
יְהִיב לְכוֹן וְתִשְׁמִיט אַרְעָא שְׁמִשְׁתָּא קָדָם

כה (א) בהר סיני. מה ענין שמיטה אלל
הר סיני והלא כל המצות
נאמרו מסיני אלל מה שמיטה נאמרו
כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אף
כלן נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני כך
שנויה בתורת כהנים. ונראה לי שגך פירושה

לפי שלא מנינו שמיטת קרקעות שבטית בערבוי מואב במשני תורה למדנו שכללותיה ופרטותיה כלן
נאמרו מסיני ובא הכתוב ולמד כאן על כל דבור שנדבר למשה שמיני היו כלם כללותיהן ודקדוקיהן
וקורו ונשנו בערבות מואב: (ב) שבת לה'. לשם ה' נאם שנאמר בשבת בראשית:

יהיה

ב א ו ר

אלא שנמסרו למשה פה אל פה, שכל דבר שהיה בכלל ויאל מן הכלל לא ללמד על עצמו יאל,
אלא ללמד על הכלל בלו יאל, וכן המצות שנאמרו מהל מועד ובערבות מואב על דרך כלל,
ונכתבו כללותיהן בתורה, גם הן נאמרו פרטיות בנבואה למשה, וזוהי תורה שנעל פה, שעל
כרחק אמרם. והלא כל המצות, ענינו רוב המצות שאם תאמר כלן, הרי פסח שני, והרי
פרשת נחלות, שהוצרך לשלל את פי ה', אלל כל ללמד על המצות שנאמרו בסיני ובא"מ
ובערבות מואב, שנאמרה כל אחת עם פרטיות: (ב) דבר אל בני ישראל, כאומר בספר זה
לנות על קדושת הגוף והמצאנות התחיל לדבר בקדושת הארץ השמטה והיובל, שאם יבטלו
יתחייבו גם עליהן גלות הארץ, כמו על העריות ועל ש"ד וע"ז, וכמו שאבאר בעז"ה במפרש
בחקותי: כי תבאו, לאזר ירושה וישיבה, שיש לכל אחד נחלתו בארץ, ובנראה מפסוק שש שיש
תורע שדך וגו': אל הארץ, המיוחדת היא ארץ כנען: אשר אני נתן לכם, אלל מה שאינו
נותן לכם, אעפ"י שהיא מכלל המתנה שנתתי לאברהם, כגון קינו וקניו וקדמוני שהן עמון
ומואב וארץ אדום ועד נהר פרת, אין שביעית נוהג בהן, שהרי אינו נותן אותן לכם, ומי
שקונה בהן שדות וברמים, אין שמטה נוהגת בהן: ושבתה, לשון שביעית פרשו (פרשה כ"ד),
שענין המלה הפסק ובטול, וכן כאן הפסק הארץ מהשמיים והעציה, כי לא תורע ולא תענד,
ולא היה אפשר לשלול השביעית באדם, ולומר ובשנה השביעית תשבות מעבודת הארץ, שאינו
דומה לשביעית האמורה בשבת, שהיא חובת הגוף בכל מקום ובכל זמן, אלל עבודה בשביעית
אינה חסורה אלל בארץ, ובארץ אחרת מותר לזרוע ולקצור, ואין השביעית אלל בארץ: שבת
לה', פי' רש"י ל לשם ה', כמו שנאמר בשבת בראשית, ובת"כ שנו (פסו' ד') שבת לה', נאם

שנאמר

ה מ ע ר

כה (ב) שבת לה', עיין במזרחי ובנאור, כי בעיקר הכוונה דעת שניהם עולה בקנה אחד,
אולם לפי דעתי כוונת רש"י היא, כי נאמר בשבת בראשית שבת לה' לפי שאינו יוס
שמחה ותענוג אף יום שביעית לנד, גם כל יתעקן אדם בשביעית זאת ממנוח חסנו ודבר דבר
מכל משלח יד, לכן הוא רק לה' לכבוד בורכאיו ית"ש. אשר חסן בזה. וכן בשביעית אין ספק
כי

כי

(ג) שיש שנים תזרע שדה ויש

פייער האלטען . (ג) זעכס יאה-
רע הינדורך קאנגסט דוא נעמ-
ליך דיין פעלד בעזאען, אין
עבען

שנים

תרגום אונקלוס

יי: (ג) שית שנין תזרע חקלק וישית שנין

חכסח

ב א ו ר

שאמר בשנת בראשית שנת לה' כך ואמר בשביעית שנת לה' שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, כל מלאכה שנשדך, וכל מלאכה שנכרמך וכמ"ש בעז"ה. ורבינו ז"ל שפי' לשם ה', כוונתו פשוטה, כמו יום מנוחה של שנת שהוא לשם ה', לפי שזו שנת מכל מלאכתו לא להנחת עממו ולהתענג בו, כן שנה שביעית שנת לשם ה' שהוא זוראה הוא כוונה, לו הארץ ומלואה, ולכן לזה על שביעית השנה השביעית, ובר ליום השביעי שזו שנת מכל מלאכתו, לא שתבוון שתשבות הארץ אחת לשבע שנים, כדי שתוסיף תת כחה, כמנהג עובדי אדמה. ומה שטען רמב"ן ז"ל שכל המועדים הם לשם ה', ולא ואמר באחת מהן לה', אלא ואמר יהיה לכם שנתון ובי"ב אמר שנת שנתון יהיה לכם, אינו טענה, שגם בחג המלות אמר חג המלות לה', כלומר לשם ה', לא להנחתך, וכן חג הסוכות שבעת ימי' לה', ואם בי"ב וככות אמר גם לכם, הרי בשנת אמר ג"כ קדש היא לכם, ובשמיטה והיתה שנת הארץ לכם, ולחנם הסיע הר"א ז"ל כוונת רש"י ז"ל לדעת רמב"ן ז"ל שבוון לדרך הסוד, ועוד אכתוב דעתי בפרשה בעז"ה (פסוק ה'): (ג) שיש שנים, יפרש מה היא שביעית הארץ, ואמר שדך לא תזרע וגו', לא שתשבות מכל מלאכה שעושין בקרקע, כגון ליסד יסודות לבנות בתים, או לחפור בורות, או לעדור בהרים לחבוב אבנים ומחכות, אלא השבות מחרישה וזריעה ודומיהן, וכן שזו בחורת כהנים ושבתה הארץ, יכול מלחפור בורות שיחין ומערות ומלתקן את המקואות ת"ל שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור, ויראה בעיני עוד שעל כן הקדים שש שנים תזרע שדך ושש שנים וגו', שזרעה מקרא שאינו לריק, שאילו אמר ושבתה הארץ שנת לה' שדך לא תזרע, הייתי טועה לומר ושבתה הארץ מכל וכל, שאפילו זריעה וקליה שהיא לחיי נפש אסור, וכל שכן בנין וחפירה, עבשו שנאמר שש שנים תזרע וגו', הוברר שאינו מזהיר אלא על זריעה וחפירה. ועל דרך רבותינו ז"ל שש שנים תזרע ולא בשביעית, ולאו הנא מכלל עשה עשה, ונמנא הזורע בשביעית עובר בלאו ועשה: שיש שנים, לא אמר שש שנים, כמו ששז ימים תעבוד (שמות ב')

ה מ ע ר

כי לא ינעם לנפש אחר ובורס אס שנה תמימה ימוע את ידיו מהבין בחון מלאכתו, אכן בחגים ובמועדים שהם ימי גילה וחדוה, והותרה בהם מלאכת אוכל נפש, ואך ינוע מעבודה הקשה, נאמר בו לכם, והוא מסכים למה שאמרו ז"ל בריש ברוק שני למכת יו"ט ע"ש, ובא גם בי"ב לכם אף שיש בו עווי נפש ולום, לפי שניוס הזה יכופר כל עון ואין לך עונג גדול מזה. ומה שנאמר בחג המלות ובחג הסוכות לה', הנה נזכר אללם תמיד שבעת ימים, וא"כ הכוונה על ימי ח"ה שאין בהם יו"ט אך מניעת שמחה לצד שלא לאכול חמץ או שלא לשנת צנית, ולכן הוא אך לה'. ומה שבהב הרב, שגם בשביעית נאמר והיתה שנת הארץ לכם (לקמן פסוק ו'), אין מזה ראיה כלל, כי שם מוסב לכם על מלת לאכלה הנאה אחריו, ולא היה נכון לומר לה' לאכלה, גם קדש היא לכם שנא' בשנת בראשית אין לו ענין עם שנת לה' באשר יבין כל משניל. (ג) שיש שנים, כתב הרב המבאר ולא אמר שש שנים כמו שש שנת ימים וכו' ע"ש, ולי נראה לפי שסמיכות המספר אל השם בגבול הזמני תורה חמיד על המשך הזמן ההוא בלי הפסק, וכמו שאמרו ז"ל על שלש שנים של זכ רחופים, (וכבר בארנו זה בספרנו הל"ע בערך שם המספר) ולכן בשש ימי המעשה, שעל הרוב יש לו לאדם לעבוד עבודה מה בכל יום ויום, יבוא בסמיכות שש ימים תעבוד וגו', אכן לא יתכן לומר שש שנים רחופות תזרע שדך, גם יש שנת בלורת או מכת ברד וכיוצא, ולא חתן הארץ יכולה ולא חאכף תנוחתה ולזה בא בנפרד. ולדעת ידויד ר' יוסף ווייסע נ"י הדברים פשוטים, מאחר שלא ילדק לומר ע"פ חק הל"בן שש שנים, כי שנה היא

שנים תזמר כרמך ואספת את
תבואתה: (ד) ובשנה השביעת
שבת שבתון יהיה לארץ שבת
ליהוה שדה לא תזרע וכרמך

עבדן דער צייט דיינען ווייני
בערג בעשניידען, אונד ריא
פריכטע דאפאן איינזאממעלן;
(ד) אים זעבענטען יאהר אבער
זאלל דאז לאנד איינע האהע
פיער האלטען, איינע פיער

דעם עוויגען צו עהרען, דיין פעלד זאללסט דוא ניכט בעזאען, דיינען וויינבערג ניכט
בע.

תרגום אונקלוס

ר ש י

(ד) יהיה לארץ. לשדות ולכרמים: תכסח כרמך ותכנושית על לתי: (ד) ובשפא
שביעתא ניה שפמטהא יהי לארעא שפמטהא
לקדם יי תקלד לא תזרע וכרמך לא תכסה:

ב א ו ר

כ' ט', לפי ששפת ששית של שנים, שהוא המספר המופשט מהמתואר, שכל אחד דומ' לחברו, ואין
זה אלא בימים שכל א' כ"ד שנה, אבל שנות השמטה אינן שוין כפי סדר העבורין, הולך
לומר שש שנים: תזמר כרמך, תקלן זמורותיו, ותרגומו לא תכסח, ופי' רש"י ז"ל דומה לו
קולים כסוחים, שרופה באש כסוחה, והנה קליחת הזמורות בגפן לכמיחחו, כוריעה לשדה:
ואספת את תבואתה, זהו הקליר לשדה, והכליר לכרם, שאוסף תבואת הארץ שלמחה בשנה
ההיא אל הגרן ואל היקב, כמו ומג האסיף באספך את מעשיך מן השדה, ושלחן אסורין
בשביעית, כמו שיבואר בשני פסוקים הסמוכים: תבואה, שב אל הארץ הנזכרת בפסוק
הראשון, מפי' ראב"ע ז"ל, וזה אמת, ומלת תבואה שם נוכל לכל מה שתביא הארץ, הדין
התירוש והיזהר והמחלבים וכיוצא, כמו ומחרון תבואתה (נבחר) (משלי ג' י"ד), מה שתביא
החבמה, נבחר ממה שיביא החרון, ורב תבואות נבחר שור (שם י"ד ד'), מטעם השור להביא
יתרון הרבה לבעליו, ואסיפת תבואה הוא אל האוצר לאכול לשבעה ולעשות סמורה, כמו שפרשנו
(פ' י"ט כ"ה): (ד) שבת שבתון, לשון התורה בשביעית כמו בשבת, שהרי במועדים לא נאמר
אלא שבתון, ובשבת וי"הב אמר שבת שבתון, וכן אמר שבת היא לה', וגם בשביעית אמר כן,
אחשוב שבת ללמדנו שהשביעית דומה באיסור עבודת האדמה, לשבת בכל המלאכות, לא שדומה
במלאכה למועדים, שהתיר מלאכת אוכל נפש ליום המועד, והייתי אומר שגם בשביעית אינו
אסור במלאכת הקרקע אלא בשזרע וקולר להכניס לאוצר ולסמורה, אבל מעט מה שזריך
לכלכלת ביתו שהוא אוכל נפש מותר, לכך נאמר בו שבת שבתון שבת לה' כמו בשבת בראשית
שאסור בו אפילו מלאכת אוכל נפש. וקרוב לי לומר שזאת דעת הנרייתא שאמרה נאמר בשביעית
שבת לה' כמו בשבת בראשית, כלומר לא שבתון כמו במועדים, להשוות דינה לדין שבת, ולכן
שך לא תזרע כל מלאכה שבשך, וכרמך לא תזמור כל מלאכה שבכרמך, כלומר אפילו מעט
למיי נפש. והפי' הזה מוכרע, שאם פרושו כל מלאכה שבשדה לצד זריעה וזמירה, כבר
נה זה למעלה, ועוד שמקלת ממעשה השדה התיר למעלה מן הכתוב, אבל לפרושו נכון
הכל, ולדעתי כמו יום השביעי יום השבת בעבור הנרבה והקדושה, שתהיה שכינה שרויה

ה מ ע ר

היא שם נקבה, והי' ראוי א"כ לבוא שש שנים (כי היוצא אשר ילא מן הכלל הזה ימידי הוא באיוב
א' ד' לשלש אחיותיהם) וזה קשה מאד על המבטא לומר שלשה אותיות דומות רכובות בלי
הפסק כלל, ולזה נשארה נקודת שש בלוי"י, ועי' עם היגינה הנאה עליה נעשה הפסק בין
שתי המלות.

לא תזמר: (ה) את ספיה קצירך
לא תקצור ואת ענבי נזירך לא
תבצר שנת שבתון יהיה לארץ:

בעשניידען. (ה) וואס פאן דיי-
נער פאריגען ערנדטע נאכ-
וועכסט, דארפסט דואניכט
איינערנדטען, אויך דיא טרוי-
בען דער אונבעשניטטענען
לאנדע איין פיייעריאהר זיין.

והיתה

וואס

ר ש י

תרגום אונקלוס

לא תזמור. שקוללין זמורותיה ותרגומו לא
חכסא דדומ' לו קולים כסוקים (ישעי'
ל"ג). שרופה בלא כסופה (תהלים פ'):
(ה) את ספיה קצירך. אפילו לא זרעתה
והיא למחה מן הזרע שנפל בה צעת הקציר הוא קרוי ספיה: לא תקצר להיות מחזיק בו כשאר
קציר אלא הסקר יהיה לכל: נזירך. שהזרת והפרשת בני אדם מהם ולא הסקרתם: לא תבצור.
אותם

(ה) יח כתיב חצדך לא חצד וית ענבי
שבקך לא תקטוף שנת שמוחה יהי
לארעא

ב א ו ר

בתחתיים, כן שנת השביעית רומזת על זרבה וקדושה שהיתה ראויה לארץ אילו לא נתקלקל
העולם כחטאו של אד"הר, ולפי שיעוד יתוקן לע"ה, אסר בשנת השביעית מלאכת השדה, שלא
יעמול האדם בזיעת אביו לאכל לחם, אלא ולייתי את זרבתו לנכס, ושתהיינה למקו השנה
הזאת הפקר לכל, שהזרבה העליונה לעתיד לבוא תהיה שזה לכל, ויהיו כל למתי העולם
הפקר לכל, כמו צע"הו האויר והמים: (ה) את ספיה קצירך לא תקצור, אפילו לא זרעתה
והיא למחה מן הזרע שנפל בה צעת הקציר, והוא קרוי ספיה, לא תקצור להיות מחזיק בו
כשאר קציר אלא הפקר יהיה לכל לשון רש"י ז"ל, וזה נגד ואספתה את תבואתה, ובשנה
השביעית הלמקים מספיה הקציר, לא תקצור לחסוף אותם לבדך, אלא תנהג בו מנהג הפקר
שתעזוב אותם לקצירת כל אדם, ואז גם אתה כאחד מהם: ענבי נזירך, שהזרת והפרשת
בני אדם מהם ולא הסקרתם, לא תבצור, אותם איך צובר אלא מן המופקר, כן פי' רש"י
ז"ל, אבל ממשמעות הכתוב נראה שענבי נזירך כמו ספיה קצירך, שהן הענבים שלמחו בשביעית,
לא עשה בהם עבודת נרס, כמו ספיה הקציר, שלא עבד בהם עבודת השדה, ועליהן אמר
הכתוב שלא יקצור ולא יבצור אותם להכניסן לאומר, אבל יהיו הפקר לכל אדם, ופי' נזירך
כמו נזיר אחיו (בראשית מ"ט כ"ו), שנפרש מאחיו ולא נהגו בו מנהג אחוה, וכן נזיר שהזיר
עלמו מן היין שלא יהנה ממנו, וכן ענבי נזירך, ענבים מן הגפנים שהיו נזירך, שלא נהגת
עמהם כמנהג צבל הכרם עם גפניו שזמר ועובד אותן, אלא היית נזיר מאחריהן, והם נזירו
מאחריך שלא זמרת ועזרת אותן בעבור שנת השביעי, וענביהן שלמחו מאליהן, כמו הספיה
שלמחו מאליו, לא תבצור אותם. וקרוב לזה פירש רמב"ן ז"ל ואמר ספיה קצירך (כלומר לא
ספיה סתם), כמו אכול השנה ספיה (מלכים ב' י"ט כ"ט), שהוא נספח אל קציר שנה
שעברה, מגזרת ונספחו אל בית יעקב (ישעיה י"ד א'), והגפן שלא עבד ולא חפר ולא זמר
אותו יקרא נזיר, כי הזירו והפרישו ממנו כאילו אינו שלו, ואמר אונקלוס שבקך, שהזמתם אותם
לשמיר ולשית, ואמר הרב ז"ל עוד יתכן כי המנהג בישראל שהכרם אשר הוא בתה לא יזמר ולא
יעדר ועלה שמיר ושית, יקראו לו נזיר, כלומר שהוא כרם הנזיר, מפני שהנזיר אסור ביין וענבי
למים ויבשים, ואינו עובד כרמו, וזה קצת רחוק. ו' ח"ה, על דעתו שהכרם שלא זמר יקרא כרם
נזיר, שדומין זמורותיו לשערות הנזיר שלא נתגלחו, והגפנים גם הם יקראו נזירים לדמיון הזה,
וכן מתורגם כל"ח"פ: שנת שבתון יהיה לארץ, פי' רמב"ן ז"ל מן הזרעה, והזמירה, ומה
שכתוב אחריו והיתה שנת הארץ, לענין מה שתוליא בצנחתה מן הספיה והנזיר, שיהיה
לכלבס יחד לאכלה לך ולעניך, ואינו יודע לאיזו כורך חזר ואמר שנת שבתון על איסור הזרעה
והזמירה, וכבר פירש שנת שבתון וגו' שדך לא תזרע וכדומה לא תבצור, ולדעתי שבתון פחות

משבת

(ו) וַיֵּאמֶר דִּיעֲזֹעַם פִּיעֲרִיאָהֶר ה' (ו) וְהִיתָה שַׁבַּת הָאָרֶץ לְכֶם
 בְּרִינְגַט, וְאֵלֶּל אֵייד אֶלְלֵעַן פִּרְיִיאֵיִין צו עססען, דִּיר דִּיֵּי
 נַעַם קנעכטע, דִּינער מאַגד, דִּיֵּי
 לְאֶכְלָהּ לֶךְ וְלַעֲבֹדָהּ וְלֶאֱמֹתָהּ
 ולשכיר

תרגום אונקלוס

ר ש י

אותם אייך צוכר אלא מן המופקר: (ו) והיתה שבת הארץ וגו' אף על פי
 שאסרתים עליך לא באכילה ולא בהנאה
 אסרתים אלא שלא תנהוג בהם כבעל הבית
 אלא הכל יהיו שוים בה אמה ושכירך ותושבך: שבת הארץ לכם לאכלה. מן השבות אמה אוכל ואין
 אמה אוכל מן השמור: לך ולעבדך ולאמתך. לפי שאמ' ואכלו אביוני עמך (שמות כ"ג) יכול יהיו

ב א ו ר

משבת שבתן ומן שבת לה', לכן באסור זריעה וחמירה אמר שבת שבתן, שאין בשנה זו כלל
 וכלל, אבל לענין קבירת ספיח וכלירת נוזרים, הרי הם נקלרין ונבלרים בשנה זו כמו בשנים
 אחרות אבל לא לאסוף אל הבית, אלא הרשות לכל אדם שהן הפקר, על כן אמר עליהן
 שבתן שעל כל שנים בשנה זו שבתן, שלא תנהיג בקבירתן ונבלירתן כמנהג שאר שנים, דומה
 לפרושנו במלת שבתן הנאמר בפרשת המועדים: (ו) והיתה שבת הארץ לכם לאכלה, אעפ"י
 שאסרתים עליך, לא באכילה ולא בהנאה אסרתים, אלא שלא תנהיג בהם כבעל הבית, אלא
 הכל יהיו שוין בה, אמה ושכירך ותושבך, לשון רש"י ז"ל. והמבין ז"ל הוסיף בעבור שאמר
 שבת שבתן יהיה לארץ, אמר שהיה השביתה הנזכרת לכם לאכלה, ותחיו בה כלכם מאשר
 תוליא הארץ מעלמה בשביתתה; וזה דוחק בלשון הכתוב. ומי' עוד שהשנה תקרא שבת הארץ,
 כאשר יקרא היום שבת ה' או שבת סתם, והטעם על תבואת השבת, כי השבת לא תאכל.
 ולדעתי פרושו כפשוטו בשאר השנים אחר עמלי' בעבודת שדה וכרם, אחר ועבדיכם חורשים
 חורעים וחומרים, אבל שנה זו שהיא שבת הארץ, היא תהיה לכם לאכלה, לאכול תבואתה,
 כלם ישתו מעבודה עניים ועשירים, ואעפ"כ לא ידאגו, כי הכל הפקר ויכולים לקחת מכל
 אשר תמלא ידם, וכמו שאמר והשביעית תשמיטה ונעשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל
 קית השדה (שמות כ"ג י"ח), ואם תאמר איך לא ידאגו אם אין חריש וקציר, סמך על המפורש
 בענין וכויתתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים (פסוק כ"ח), וה"כ
 שבת הארץ גם לכם לשביתה, שאין לכם לעשות דבר רק לאכול ולשתות, ומנהג זאת המלה
 בל"הק על השולט בשלו ונהנה ממנו, אינו אוכל לחמו בדאגה ולא ירא שמחסר הונו ולא ימלא
 מה לאכול, כמו יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך (תהלים קכ"ח ב'), שתאכלנו בשמחה,
 כמו שלמדו ממנו איזהו עשיר השמח בחלקו, וכן איש אשר יתן לו האלהים עושר ונכסים וכבוד
 וגו' ולא ישליטו האלהים לאכול ממנו (קהלת ו' ב'), והסוכו גם כל האדם אשר נתן לו האלהים
 עושר ונכסים והשליטו לאכול ממנו ולשאת את חלקו ולשמוח בעמלו זה מתת אלהים היא (שם
 ה' י"ח), וכן אמר שאל ידאגו בעבור שאין חריש וקציר, אבל יהיה שנת שבת הארץ להם לאכלה,
 להנות מתבואותיהם העשירים והעניים. [א"ה, בתרגומי הלכתי בשעת רש"י והרמב"ן ז"ל,
 שבפי הנראה אין הכתוב מדגיר אלא בתבואת השנה השביעית אחרי שהזוה בהם השכיר והתושב,
 שאין מזונותם עליו, ולדברי המבאר ראוי לתרגם כזה (דיו פ"יער דעם יתהרט וז"ל פ"ן אייך
 חז"ן גענאססען ווערדען, פ"ן דיר וכו')]: לך ולעבדך ולאמתך, אמה ועבדך ולאמתך הכנענים

ה מ ע ר

(ו) לאכלה, אמר הרב המבאר: ונהג זאת המלה בל"הק על השולט בשלו ונהנה ממנו וכו'
 ע"ש, והנה מכאן יובאים מן המנהג הזה לרוב, ואכלתם ולא תשבעו (לקמן כ"ו כ"ו) ואכלתם
 בשר בניכם (שם כ"ט) ונהנה ונהנה, גם בפסוק שהביא הרב והשליטו לאכול ממנו, תשובתו
 בלדו שהרי שם (ט"ז) נאמר כל ימיו בחושך יאכל ונעם הרכה וגו' וזה אינה אכילה בשמחה וטוב לבני-

וּלְשִׁירָהּ וּלְתוֹשֶׁבֶת הַגְּרִים
עַמָּה: (ז) וּלְבֵהֶמְתָּךְ וּלְחַיֵּיהָ אֲשֶׁר
בְּאַרְצֶךָ תְּהִיֶה כָּל-תְּבוּאָתָהּ
לְאֹכֵל: ס (ח) וּכְפִרְתָּ
לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים

שבע

דיינעם לאַהגקנעכטע, אונד
דעם איינוואָהנער, וועלכער
זיך בייא דיר אויפהעלט.
(ז) אויך דיינעם פֿיעה אונד דעם
געוויילדע אין דיינעם לאַנדע,
מוס דער ערטראַג דיעזעם
יאַהרס צו עססען איבערלאַס=
סען ווערדען. (ח) דוא צעהלכט
זיעבען זאַלכער פֿייערצאהרע,

ר ש י

אסירים באַכיל' לעשירים ת"ל לך ולעבדך
ולאמתך הריבעלים ועבד' ושפחות אסירים
כאן: ולשכירך ולתושבך. אף הגוים:
(ז) ולבהמתך ולחיה. אס חיה אוכלת בהמ'
לא כ"ש שמונותיה עליך מה ת"ל ולבהמתך
הקיש בהמה לחיה כל זמן שחיה אוכלת מן
השדה האכל לבהמתך מן הבית כלה לשדה כלל לבהמתך מן הבית: (ח) שבתות שנים.

שמטות

תרגום אונקלוס

וּלְחֹתָבְךָ וְדִירֵיךָ עַמָּה: (ז) וּלְבִיעֶיךָ וּלְחִיָּתָא
דִּי בְּאַרְעֶךָ תְּהִי כָּל-עַלְלָהָהּ לְמִיכָל: (ח) וְחַמְנֵי
לָךְ שִׁבְעַת שָׁנִים דְּשָׁנִים שִׁבְעַת שָׁנִים שִׁבְעַת

זימנין

ב א ו ר

שהן קנין כספך, יאכלו תבואת השנה הששית מגרנד ומיקנד, גם יאכלו מה שקולרין וצולרין
מסירות שביעית מן ההפקר, ואל ירע לבבך בהם, לכלכלם מן הגורן, לפי שאינן עובדים אדמתך
בשנה זו, אלא גם להם יהיה שנת הארץ לאכלה: ולשכירך ולחוישנד, שהן גוים שבוין למלאכת
ישראל, או גר תושב בשעריך, גם הם ישמחו בשנת הארץ ותהיה להם לאכלה, שלוקחין מן ההפקר
ואוכלין, ולכן הפסיק בעל הטעמים במלת ולאמתך, כי עבד ואמה קנין כספו וחייבין במקל
מלות, ומזונותיהן עליו אוכלין עמו גם מתבואת ששית, ושכיר ותושב אין מזונותיהן עליו אוכלין רק
מן ההפקר, ולהלן אמר והשביעי' תשמטנה ונטשתה ואכלו אביוני עמך ויתרם תאכל מית השדה
(שמות כ"ג י"א), שהוא על תבואת של שביעית וכאן הוסיף אפילו שכיר ותושב, וכל שכן אביוני
ישראל: (ז) ולבהמתך, בהמות זייתיות שפרנסתן מועלות עליך, תאכל מה שראוי למאכל
בהמה מתבואת השנה הששית, אעפ"י שלא תהנה שנה זו מעבודתן, בדרך עבדך ואמתך: ולהיה
אשר בארצך, הם חיות הארץ שאינן מקנה האדם, ואין פרנסתן עליו, ימלאי גם הם תאותן
בשנה זו מן ההפקר, וכן הבהמה: החיה כל חבואחה, כנוי תבואתה על הארץ שבראש
הענין, ללמדנו שכלן מותרין בפירות שתביא הארץ בשנת השבת, כך נראה לי לפי פשוטו של
מקרא, וממליכת לאכלה, יפה למדו רבותינו ז"ל לאכלה ולא לסחורה. ועוד אמרו רבותינו
ז"ל כלה לחיה מן השדה, כלה לבהמתך מה שצבית, שאם אין החיה מולאה עוד בשדה, אז
זמן בייעור פירות שביעית שצריך בעל הבית לבער מביתו כל מה שאסף מתבואת השביעית
לאכול, ונחלקו גדולי עולם בענין הבעור, רש"י ותוס' וסמ"ג ורמב"ן ז"ל אמרו שצריך לבערם
מן הבית ולהפקירן לכל, ואחר שעשה כן, יוכל גם הוא לקחת מן ההפקר ולאכול, ולסדרתם ז"ל
אחשוב שהוא דבר בטעמו, שאם כלה לחיה מן השדה, העניים והאביונים שלא הרבו לאסוף לא ימלאון
עוד מחיה בשדה, ואז זמן שיבערו העשירים מן הבית כל עודף עדיין ממה שאספו ולהפקירו,
הן מאכל אדם הן מאכל בהמה, אבל עניים אינן לריבין לבער וכל מה שאספו אל ביהם
היא שלהם, כמו שלמדו מן ואכלו אביוני עמך שנאמר להתירן לעניים לאחר זמן הביעור,
אבל רמב"ם ז"ל אמר שמלות הביעור היא שיאבדם ואסורין באכילה, ואין מורד בזה לפשט
המקרא. ורמב"ן ז"ל כתב בענין זה דברים של טעם, ילמדם דורש אמת מספרו: (ח) וכפירתך,
צבות דין, כן שנו בת"כ, ואינו כמו וספרתם לכם ממחרת השבת (פרשה כ"ג ט"ו), והוא דבר
בטעמו, כי לספירת העומר יש יום מיוחד שמתחילים בו כלם, אבל התהלה למנות השמטה,
אם יהיה מסור לכל אדם, כל אחד ימנה שעה שני' מיום שהתחיל לזרוע שדהו, ויעשה כל
אחד שמטה כפי חשבונו, ולכן נריך שיהיה מסור לב"ד: שבע שבחה שנים, שבע שנים של

שבע פעמים והיו לך ימי שבע
שבתות השנים השע וארבעים
שנה: (ט) והעברת שופר תרועה
בתחדש השבעי בעשור לחדש

נעמליך זיבענמאל זיבען יאהרע
זא דאס דיעזע זיעבען פֿיער-
יאהרע צוזאמען איינע צייט
פֿאָן ניין אונד פֿיערציג יאהרען
אויסמאַכען. (ט) אַם צעהנטען
טאָגע דעם זיעבענטען מאָ-
נאַטס דאַרויף, זאָללסט דוא
אין דיא טראָמפּעטע שטאַ-
סען

ביום

תרגום אונקלוס

ומנין והיו לך ימי שבע שמינין
ארבעין וחשע שנין: (ט) והעבר שופר
יבבא בירחא שביעארה בעשרא לירחא

שמטו' שנים יכול יעשה ז' שנים רכוסו' שמט'
ויעשה יוכל אחריהם ת"ל שבע שנים שבע
פעמי' הוא אומר כל שמט' ושמטה בזמנ' והיו
לך ימי שבע וגו'. מגיד לך שאע"פ שלא עשית
שמטות עשה יוכל לסוף מ"ט שנה ופשוטו
של מקרא יעלו לך חשבון שנות השמטות
למספר מ"ט: (ט) והעברת. לשון ויעבירו קול נמחנה (שמות ל"ז) לשון הכרזה:

ביום

לשון הכרזה: ביום

באור

שנת שבתון, לא שבעה שנים של שבתון רכופים, אלא שבע שנים שבע פעמים, כלומר שבע פעמים תמוה שבע שנים, וכבר אמר שהשנה השביעית שנת, הרי לך בהן שבע שנים של שנת: והיו לך ימי וגו', מגיד לך שאע"פ שלא עשית שמטות עשה יוכל לסוף מ"ט שנה, ופשוטו של מקרא יעלו לך חשבון שנות השמטות למספר מ"ט, לשון רש"י ז"ל, ולפי ששבע שבתות השנים, הם שנות השבתון עלמו ולא יתכן לומר עליהן שהן מ"ט שנה, הוסיף מלת ימי, כי יום נאמר על מועד, וענינו מועדי שבע שבתות השנים, כלומר מספר המועדים שכל אחת שנת שבתון יעלו למ"ט: (ט) והעברת, לשון ויעבירו קול נמחנה, לשון הכרזה, מפי' רש"י ז"ל, וכן אמרו בגמ' (ר"ה דף ל"ד ע"א), שאינו העברה ביד: שופר תרועה בחדש השבעי, אמרו רבותינו ז"ל שאין לריק לומר בחדש השביעי (שהרי אמר ביום הנפורים שמועדו בעשור למדש השביעי), אלא בא ללמד על תרועת ראש השנה שהיא בחדש השביעי שנתה כזו, מה זו בשופר אף זו בשופר: בעשיר לחדש ביום הכפרים, פי' רש"י ז"ל ממשמע שנאמר ב"הכ, איני יודע שהוא בעשור למדש א"כ למה נאמר בעשור למדש, אלא לומר לך תקיעה בעשור למדש דוחה שנת בבל ארלכס ואין הקיעת ר"ה דוחה שנת בבל ארלכס אלא בב"ד לבד, וכן הוא בברייתא דת"כ. ורש"י ז"ל הקשה שלפי סדר הכתוב היה להם לומר ממשמע שנאמר בעשור למדש איני יודע שהוא ב"הכ, ומה ת"ל ב"הכ, ולדעתי לא אמרו כן לפי שאם היה אומר בחדש הז' ב"הכ, ולא נזכר אביב או קביר או אסוף, אפשר לטעות שהוא עשור בניסן שהוא שביעי לתשרי, כי תשרי ר"ה לשנים, ושמיטין ויובלות בשנים חלויין, ורומזין למעשה בראשית, ותזינהו מדברנו (פרשה כ"ג ל"ד), לכן שאלו אם נאמר י"הכ שידענו שהוא בתשרי למה נאמר בעשור למדש. ולפי הפשט יש להשיב שאילו נאמר ב"הכ היינו טועים שתרועה זו היא קודם הכנסת עלומו של יום, לפי שנאמר ב"הכ ועניתם את נפשותיכם בתשעה למדש בערב (שם ל"ג) וכמו שפרשנו, לכך נאמר בעשור למדש, ואין ערב תשיעי

המעמר

(ט) בעשור לחדש, הרב המנאך רלה לתרן קושית הרא"ס ואמר שהייתי טועה שהמדש השביעי הוא ניסן שהרי תשרי ר"ה לשנים, עיין בדבריו, ולא מחוור בעיני, שהרי כבר נאמר המדש הוא לנס ראש חדשים ראשון הוא לנס למדשי השנה (שמות י"ג ב'), ומה ידענו שאין תשרי ר"ה למדשי. ויותר יראה לי שאם לא נאמר ביום הנפורים הייתי אומר שיתקעו כליל תשיעי שבו מתחיל

בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר
בְּכָל-אֶרְצֵכֶם: (י) וְקִדְשֶׁתֶם אֶת
שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְקִרְאתֶם
דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל-יֹשְׁבֵיהָ יוֹבֵל

סען, אם פֵּערוזעהנונגסטאגע
נעהמליך, זאללט איהרדיא
מראמפעטע הערען לאססען,
דורך אייער גאנצעס לאנד.
(י) דאז פֵּינפֵציגסטע יאהר
זאללט איהר אלזא הייליגען,
אונד אים לאנדע אללען איינ-
וואהנערן פֵּרייהייט אויסרופען;
דיע

הוא

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּיוֹמָא דְּכַפּוּרָא תַּעֲבִירוּן שׁוֹפָרָא בְּכָל
אֶרְעֵכוֹן: (י) וְתִקְדְּשׁוּן ית שְׁנַת חֲמִשִּׁין שָׁנִין
וְתִקְרוּן חִירוּתָא בְּאֶרְעָא לְכָל יתְבָהָא יוֹבֵילָא
היא

ביום הכפורים. ממשמע שנאמר ביום
הכפורים איני יודע שהוא בעשור לחודש
א"כ למה נאמר בעשור לחודש אלא לומר לך
תקיע' בעשור לחודש דומה שנת בכל ארלכס
ואין תקיעת ראש השנה דומה שנת בכל
ארלכס אלא בבית דין בלבד: (י) וקדשתם.
בבניסתה מקדשין אותה בבית דין ואומרים מקודשת השנה: וקראתם דרוור. לעבדים בין נרלע בין
אלא כלו לושא שנים משנמכר אמר ר' יהודה מהו לשון דרוור כמדוייר בי דיירא וכו' שדר בכל מקום
שהוא רולה ואינו ברשות אחרים: יובל הוא. שנה זאת מוזדלת משאר שנים בנקיבת שסלה לבדה

ב א ו ר

תשיעי עשור לחודש: בכל ארצכם, מלמד שכל יחיד ויחיד חייב, כך שנוי בת"כ: (י) וקדשתם
את שנת החמשים שנה, שנה שהיא לתשעה וארבעים שנים שנת החמשים, ורבותינו ז"ל אמרו
לפי שנאמר בעשור לחודש יובל אין לי שנה מתקדשת אלא בעשור לחודש, כשהוא אומר וקדשתם
את שנת החמשים שנה, מלמד שהיא מתקדשת מראש השנה, וא"כ כל אסורי עבודת האדמה
הם מר"ה ואילך, אבל שלוש עבדים אינו עד אחר שהעבירו שופר תרועה בארץ, וכן אמרו עוד
אמר ר' יוחנן בן ברוקא לא היו עבדים משועבדים נפטרים לבתיהם, ולא שדות חוזרות לבעליהן,
אלא אובלים ושותים ושמחים ועטרותיהם בראשיהם עד שהגיע י"הב, הגיע י"הב תקעו שופר,
חוזרות שדות לבעליהן, ועבדים נפטרים לבתיהן, וכן באמת פשט הכתוב, שלענין עבודת
האדמה שנה שנת היובל לשנת השמטה כמו שיפורש (פסוק י"א), ומתחלת מראש השנה, וזהו
שנה ממש ועליה קראה שנת החמשים שנה, אבל וקדשתם אלא נאמר על שנת השמטה, שב
על תעבירו שופר וקראתם דרוור, שהוא יתרון לשנת היובל על שנת השמטה, וזאת הקדושה
מתחלת מיום הכפורים, ולכן נאמר אחר והעברת שופר תרועה, כי על שנת האדמה שנת
השמטה, אמר ושנתה הארץ שנת לה', דומה לשנת בראשית שנת השם ממלאכתו, ושנת
היובל יקדישו בקריאת דרוור בארץ: וקראתם דרוור בארץ, זוהי הקדושה, כמו ויברך אלהים
את יום השביעי ויקדש אותו (בראשית ב' ג'), כן תקדשו שנה זו לשלח כל עבדיכם לחרו',
ולחשיב השדות לבעליהן, ויהיו כל יושביה שרים ובעלי אחזה: דרוור, זאת המלה על מי שהוא
חפשי, ויובל לשנת בכל מקום שירלה, ולכן הלכור שאינו ביד אדם נקרא דרוור, כמו ודרור
קן לה (תהלים פ"ד ד'), וקריאת דרוור הוא שיאלו העבדים חפשים, וכן שנו בתורה כהנים
אין דרוור אלא חירות, אמר רבי יהודה מה הלשון דרוור, במדייר בי דיירא ומסחר בכל
מדינה, עשאו הנפל מן דירה שיוכל לדור במקום שירלה ולסחר בכל המדינות, וקודם לכן
היה בבית רבו ועובד עבודתו: לכל יושביה, לפי הפשט שיכוו לכל יושבי הארץ שישלחו העבדים

ה מ ע ר

מתחיל עשור לחודש, ואם כן היה לריך לכתוב ביום הכפורים ביום ולא בלילה, ומה שנא לעיל
(כ"ג כ"ד) בחודש השביעי באחד לחודש זכרון תרועה, לפי שסמך על חומש הפקודים ששם נאמר
וס תרועה (ועיין במס' ר"ה ל"ד ע"א). (י) וקדשתם, הרב המנאר הביא דברי ר' יוחנן בן
ברוקא

הוא תהיה לכם ושבתם איש אל

דיעועם זאלל אייך איין יובעל יאהר זיין, און וועלעכעם יעדערע מאן צו זיינם אייגענטומע אונד יע

אחותו

תרגום אונקלוס

היא תהי לכוון ותתובון גבר לאחסנתיה

ומה שמה יובל שמה על שם תקיעת שופר: ושבתם איש אל אחוזתו. שהשדות חוזרות לבעליהן

וגבר

באור

חפשים, בין האזרח בישראל, ובין החושנים מעמי הארץ, מי שקנה עבד עברי לריד לשלמו ביובל, וכמפורש (פסוק כ"ד), ורבותינו דרשו מזה שאין היובל נוהג אלא כל זמן שהשנטים כלם יושנים בה כל אחד בנחלתו: יובל הוא, שנה זו מובדלת משאר שנים בנקיבת שם לה לבדה, ומה שמה יובל שמה, על שם תקיעת שופר, כן פי' רש"י ז"ל. ורמב"ן ז"ל אמר אין המקרא מתייבב לפי זה, שאמר תהיה לכם ושבתם וגו', ומה ענין זה לשם יובל של תקיעה, וכן לא ישר בעיניו לפרש יובל היא נקונה בשם זה שקראתי לה, ותהיה לכם לכלכם ידועה בתקיעה שתקעו בה להזכיר ענינה שחשבו איש אל אחוזתו ואיש אל משפחתו תשובו, וכן יובל היא שנת החמשים שנה לא חזרעו, כלומר ידועה בשם שתהיו נוהגין בה כך, שהיו פי' שופרות היובלים, קרני האילים, וכן תרגם יונתן שופרא דקין דיכרא, וכן בגמרא מאי משמע דהאי יובלא לינא דיכרא הוא, שכן בערבי קורין לדיכרא יובלא, ולפי שאמר של י"ב אינו מיוחד להיות של איל, אבל כל השופרות כשרין בו, למה תקרא השנה שנת איל, לכן פי' רמב"ן ז"ל לשון הבאה, כי סמוך אל וקראתם דרוו שיהיו כלם בני חורין, ועליו אמר יובל היא, שנה יובל כל איש אל אחוזתו, וכן יובלוהו רגליו אל משפחתו, והשתמשו בלשון זה בענינים רבים, יובל שי (ישעיה י"ח ז'), ועל יובל ישלח שרשיו (ירמיה י"ח ח'), ונחנה הארץ יובלה (שרשה כ"ו ד'), אין יובל בנפנים (חבקוק ג' ט"ז). ולא נתקרה דעתי בפרוש, אלא בעיני פי' רש"י ז"ל עיקר, שנקראת שנה זו בשם מיוחד יובל, כי הלאין הזה מורה על שררה וחירות, ואם אין לנו יודעין להוליא מדעתנו, וזהו שאמרו בגמרא שהוא לשון ערבי דוכרא, על שם שהזכר הוא הנעל והמושל, והאשה תחת ידו, ולכן אמרו שופר של איל, וכמו שתרגם יונתן שופר היובל שופרא דקין דיכרא, כי איל זכר הכבש בן שתי שנים החזק, כמו ואילי לאך לא אכלתי (בראשית ל"א ל"ח), דומה ואת אילי הארץ לקח (מלכים ב' כ"ד ט"ו), ולפי שיוכל לשון ממלה וחירות כל שופר שתוקעין עליו להשמיע קול ממלה ואדנות יקרא שופר היובל, ויש שתי מיני תרועות האחד להכניע הלב ולהפחידו, בדרך היתקע שופר בעיר ועם לא יחדו, והוא לעורר בתשובה, וממין זה שופר ר"ה שנאמר בו זכרון תרועה, שהיא להזכיר אותנו לפי השם כמו שפרשנו (פרשה כ"ג כ"ד), ותרועה אחרת לסימן מליכה וממלה, כמו שזכר פעמים רבות כשהמליכו מלך שהיו תוקעין בשופר, וממין זה שופר תרועה של יום הכפורים, שהוא שופר יובל גדולה וסירות, וההבדל בקול כי יש שני נגיני תרועה, והשומעים יודעים אזהו להכניע, ואזהו של גדולה, ומלאתי דבר זה מוסנס מן המקראות, כי במתן תורה נאמר ויהי קול הסיפר הולך ומוק וגו', וכן מכוונה בכל הפרשה, והיה קולו מעורר בלב השומע הכנעה וחרדה, לבד כשמתן סימן מתי יעלו בהר אמר במשך היובל השם יעלו בהר (שמות י"ט י"ג), שהתקאו בזה המפרשים ז"ל, ולדעתנו אמר כאשר ימאך שופר היובל, שישמעו קול שופר של יובל, שהוא קול סירות ומלוכה, הוא סימן לשלוק הכבוד מן ההר, ואז מותרין לעלות, ופעם שני בהקפז עיר ירחו, לפי שנשר להם הנלחין והממשלה, לזה ליהושע שיום יום כשיקפו את העיר ילכו שבעה כהנים לפני הארון ובידיהם שבעה שופרות היובלים, כלומר שיריעו עליו תרועת היובל, והם לבד הריעו, לסימן מלכות השם ושחפול העיר לפני עמו, וכן כל הענין שם מסכים לדברנו למי שמתבונן בו, וכן באן לפי שאמר תחלה ב"הכ תעבירו שופר בכל ארבעם, ואמר שיקראו דרוו לכל יושביה, אמר יובל היא תהיה לכם, השנה הזאת היא לכם שנת יובל, שנת חירות ושררה, וא"כ יפה אמר רש"י ז"ל על שם תקיעת שופר, כלומר שתוקעין בה תרועת חירות וממלה: ושבתם איש אל

המעמר

ברוקא וכו' והוא מת"כ, אבל בר"ה (ח' ע"ב) הגירסא ר' ישמעאל בנו של ר"י בן ברוקא, ועוד

בהר כה

אֲחֻזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל־מִשְׁפַּחְתּוֹ
תָּשָׁבוּ: (יא) יוֹבֵל הוּא שְׁנַת
הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּהְיֶה לָּכֶם לֹא
תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת־סְפִיחֶיהָ
וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת־נֹזְרֶיהָ: (יב) כִּי
יוֹבֵל הוּא קֹדֶשׁ תִּהְיֶה לָּכֶם מִן־

השדה

חרגום אשכנזי רלא

יעדערמאן צו זיינעם געשלעכט
טע צוריק קעהרט. (יא) דאָז
פֿינפֿציגסטע יאהר זאלל אייך
אללע צייט איין יובעליאהר זיין.
איהר זאללט ניכט זאָען, אויך
דען נאַכ־וואַכס ניכט ערנדטען,
אונד דיא אונבעשניטטענען
וויינשטעקע ניכט אַבלעזען.
(יב) דען ווייל עם איין יובעל־
יאהר איזט, זאָ מוס עם אייך
הייליג זיין, דען ערטראַג דאָ

ר ש י

לנעליהן: ואיש אל משפחתו תשובו. לרבות
את הנרלט: (יא) יובל היא שנת החמשים
שנה. מה ת"ל לפי שאמר וקדשתם וגו'
כו' כדאיתא בראש השנה ובת"כ: את
נזיריה. את הענבים המזמרי' אבל בולר
אתה מן המופקרים כגם שאמר בשביעית
כך נאמר ביובל נמלאו שתי שנים קדושות
סמוכות זו לזו שנת מ"ט שמיטה ושנת הקמטים יובל: (יב) קדש תהי' לכם. תוספת דמיה כהקדש
יכול תלך היא לחולין ת"ל תהיה בהווייתה תהא: מן השדה תאכלו. על ידי השדה אתה אוכל מן

חרגום אונקלוס

וְגִבֹר לְזִרְעִיתָהּ תִּחְבֹּב: (יא) יוֹבֵל־אֵינִי
שְׁנַת חֲמִשִּׁים שָׁנָיִן תִּהְיֶה לָּכֶן לֹא תִזְרְעוּ
וְלֹא תִחְצְדוּן יַת בַּתְּהָא וְלֹא תִקְטְפוּן יַת
שְׂבָקְדָהָא: (יב) אֲרִי יוֹבֵל־אֵינִי קוֹדֶשׁ־אֵינִי

ב א ו ר

אחוזו, שהשדות חוזרות לנעליהן, וישנו כל אחד לשלוש באחוזתו בדרך השנים שיש להם נחלת
שנה וכרם: ואיש אל משפחתו תשובו, בין נמכר שש, בין נרלט יולא חפשי ביובל, לאוב אל בית
אבותיו או אל משפחתו שהיה נסרד מהן, לעבוד אדון אחר, ולא יהיה עוד בשנה זו איש מכס
עבד לאחר, אלא כלכם בני חורין: (יא) יובל היא, אחר שרמו על לאת השדות, ועל לאת
העבדים לחורין, אמר שכמו כן היא שנת יובל שמתה וסירות לעשירים ולנעלי הנחלות ולעבדיהן
הנענשים, שלא יעבדו שנה זו עבודת האדמה, אין זרע ואין קציר, אבל יתענגו לאכול מאזכרותיהן
ומן הספקר, כמו שבארנו למעלה (פסוק ו'): לא חירעו, ולא זכר כאן ולא תזמורו, שנכלל
זריעה זרע הדגן זרע האילנות, שהנוטע אילן והזמר אותו בכלל לא תזרע, שמת זרע גם
על פרי העץ, כמו עץ פרי וגו' אשר זרעו בו למינהו, אבל קציר אינו נופל על האילנות,
ולא בליר על תבואת הדגן, וראיה שאסור לזמור, שהרי קורא את הבליר נזיריה: ספיחיה,
הן ספיחי הספקר, של השמטה שנקלרו בשביעית, ולמחו ביובל מזרע שנכלו: נזיריה, שרשונהו
(פסוק ה'). ורשב"ם ז"ל פי' נזיריה, גדולי ענבים שנשרו לא תבכרו וכן ספיחים בתבואה,
גלה דעתו שהנזירים הם ענבי' שנשרו בעת הבכיר ולמחו שלא יבכרו, ולכן לא פי' למעלה
על ענבי נזירך, כי מסורש ענבי, ותמה אני עליו, שאין ענבים הנושרים לומטים להיות עץ
הגפן, אבל יטעו גפן מן הזמורה, ואם לומטים לא יטעו פרי שנה ראשונה, ועוד אם יטעו
פרי הרי הן שלש שנים ערלה, והאמת כמו שפרשנו שזירך הם ענבי הגפן שלא זמר, שלא
יבכרו ענביהם, וכן ולא תבכרו את נזיריה, לא תבכרו ענבים מענבי נזיריה, ומדברנו תבין למה
לא אמר למעלה שדך לא תזרע וכרמך לא תטע, שאם נוטע בשביעית או ביובל לא יטע
ענבים בשנה ההיא, ואם יטע אסורין מאז ערלה: (יב) כי יובל הוא, השנה הזאת שנת
חירות וזררה, לא שנת עבדות: קדש תהיה לכם, כמו שנת קדש הנבדלת מימי חול לענין

ה מ ע ר

יש שם שנוי לשון קלח מת"כ ע"ש. ודע שגם לרומיים היה דמיון למונה הזה, כי בחג אלילס
(סאטורנוס) היו העבדים חפשים מאדוניהם אובלים ושותים וקוגים, והאדונים עמדו עליהם
לשרתם, אך שלאחר החג שבו והתענו תחת ידם, כנודע כל זאת לקורא בקורות ימי קדם.

תרגום אישכנוי

כהר כה

הַשְׁדָּה תֹאכְלוּ אֶת־תְּבוּאָתֶיהָ: (יג) בְּשָׁנַת הַיּוֹבֵל הַזֹּאת תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל־אֶחָיו: * (יד) וְכִי־

פֶּאֶן קַענְנַעַט אִיהַר פֶּאֶם פֶּעַל־ דַּע פֶּעַרְצַע־הַרְעוּ. (יג) אֶן רִיעַ־ זַעַם יוֹבַע־לִיאִהַר גַּע־לֶאֱנַגְעַט אִיהַר, יַעֲרַעַר וְיַעֲרַעַר צוֹ וְיִינַעַם אִיבַעֲנַט־הוֹמַע. (יד) זֶא אֶפֶט

איהר

רשי

המכרו

תרגום אונקלוס

תְּהִי לָכֵן מִן חֶקְלָא תִּיבְלוּן ית עלִלְתָּהּ: (יג) בְּשָׁחַא דִּיבְלָא הָדָא תִּרְוּבוּן גְּבַר לְאַחְסֵנְתִּיהּ: (יד) וְאֲרִי תִּבְבוּן וְכִינִין לְחֶבְרָא

הַבַּיִת שֶׁאִם כָּלָה לַחִים מִן הַשְּׂדֵה אֵתָה לְרִיד לְבַעַר מִן הַבַּיִת כַּשֶּׁם שֶׁנֶּאֱמַר בְּצִבְעִיּוֹת כִּךְ נֶאֱמַר בַּיּוֹבֵל: (יג) תֵּשְׁבוּ אִישׁ אֶל אֶחָיו. וְהָרִי כִּבֵּר נֶאֱמַר וּשְׂנַתִּים אִישׁ אֶל אֶחָיו אֵלֶּךָ לְרִבּוֹת הַמּוֹכֵר שְׂדֵהוּ וְעַמֵּד בְּנוֹ וְגֹאֲלָה שְׂחֹרֶת לֵאבְדוֹ בַּיּוֹבֵל: (יד) וְכִי תִמְכְּרוּ וְגו'.

או

באר

כל מלאכה, כן השנה הזאת תהיה קדש מאשר השנים לענין מלאכת האדמה, ורבותינו ז"ל דרשו שהיא תוספת דמיה כהקדש: מן השדה האכלו, ע"י השדה אזהר אובל מן הבית, שם כלל לזיה מן השדה, אזהר לריד לבער מן הבית, כשם שנאמר בצביעית כך נאמר ביובל, לשון רש"י ז"ל והוא ממדרג רבותינו ז"ל. ולפי פשוטו מן השדה תאכלו, מה שהניחה השדה מאליה שהן ספיחים וזוירים, לא ממה שזרעת וחמרת: (יג) בשנת וגו', כבר אמר לאעלה ושנתם איש לאחוזו, אולי הייתי אומר שנותן רשות לשבז ולהחזיק באחוזתו, ואם אינו רוצה הרשות בידו, וימתין עד אשר היובל, לפי שבשנה זו אינו נהנה מאחוזתו, כי אין זרע ואין קציר, וכל היולא מאליו הסקר לכל, לכן חזר וכוה בשנת היובל הזאת תשובו וגו', כלומר גיזר אני שישוב כל איש בשנה זו לאחוזתו, כן נראה בעיני כפי פשוטו, אבל רבותינו דרשו שכל רבבות המוכר שדהו, ועמד בנו וגאלה, שחזרת לאבדו ביובל, הפי' לדעתי שבכתוב הנאמר למעלה ספק לו ואיש אל משפחתו תשובו, והיינו אומרים שדומה לו ושנתם איש אל אחוזתו, אם הוא מוכרה לאיש שאינו משפחתו, לכן חזר לומר בשנת היובל הזאת תשובו איש אל אחוזתו מכל מקום, אפילו אם באחזה שגאל בנו: (יד) וכי תמכרו, לפי שאמר תשובו איש אל אחוזתו,

המעמר

(יג) בשנת היובל, הנכון כפי פשוטו הכתוב כמו שהשכיל הרמב"ם לתרגם בלחות לשונו, שהכוונה שעי"ז תשובו אל אחוזתכם, כי זה תכלית הנרצה במלוא הזאת, כי דע לך קורא נעים! שאף אם עמקי מחשבות ה' ואין לבוא עד תכלית כוונת המלות, בכל זאת הרשה לנו לחקור בטעמי המלות, אך בתנאי שכל נחשוב כי הטעם אשר מלאנו הוא לבדו הכוונה המיוחדת ואין זולתו, כי חכמת הבורא ית"ש תכוון במלוא אמת לתכליות שונות. והנה רואה שהרמב"ם ז"ל בספרו המורה נתן טעם לשמטה למען תוסיף הארץ תת יבולה, וא"כ אין עלינו אשמה אם לא נעלים עין מן הנקודה הנפלאה שיש במלות יובל בענין החכמה הדינית, והיא, השם החפץ בשלום עמו, רבה שתי' מלב האומה בכללה, על דרך הממוצע בענין קניני הזמן, המרבה לא ירבה אולרות ונכסים לאין קץ, והמאשיט כל יחסר לחמו ולחס ביתו, ולכן כותה חכמתו יתעלה, שהארץ לא תאכר למיתות, למען כל תקנה משפחה אחת נחלת שדה זכרם מדלות העם וירחינו גבילם ויעשו חיל, ומשפחת איש עני ורש אשר בעוני ובחוסר כל ימכור שדהו תרד מטה, ולאחלסיה יהיו הולכים ודלים ולא יגיעו עוד אל נחלת אבותם כל ימי הארץ. וכבר מודעת זאת לכל יודעי העתים, כי בימים ההם היתה זאת ראשית חטאת מרי העם, אם נתנה הארץ לנכבדיו להם כל כרם חמד וכל חלקה טובה ושמנה, וליתר העם לא נשאר ניר להסיות נפש בניהם העטופים ברעב; אולם לפי חקי תורתנו הקדושה לא תהי' זאת ולא תקום בתוך בני ישראל, כי אין ביד איש למכור ולקנות שדה למיתות, ואך מספר שני תבואות הוא מוכר, וא"כ גם כי ימוך איש וינקש נושה את כל אשר לו משדה ועד כרם, הן בנו או בן בנו השב ישיבנה לאיתנו כבראשונה, וע"י השווי הזה תכון הכללת ואשר האומה בכללה, וזה כוונת הכתוב כאן, בשנת היובל תשובו איש אל אחוזתו ולא נכר שוע לפני דל. (יד) וכי תמכרו, עיין בבאור מ"ש, אולם באמת לא

תמכרו ממכר לעמיתך או קנה
מיד עמיתך אל תונו איש את
אחיו: (טו) במספר שנים אחר

היובל

איהר אלוא איינער דעם אנ-
דערן עטוואס פערקויפט,
אדער איינער פאם אנדערן
עטוואס קויפט, זא מיססעט
איהר איך איינאנדער ניכט
בעפארטהיילען; (טו) נאך
אנצאהל דער יאהרע, וועלכע

ר ש י

תרגום אונקלוס

או תובין מן יד חברך לא תונו חבר ית
אחודי: (טו) במנין שניא בחר יובלא

חובון

לפי פשוטו כמשמעו ועוד יש דרשה מנין
בשאתה מוכר מכור לישראל חבך ת"ל וכי
תמכרו ממכר לעמיתך מכור ומנין שאם
באת לקנו' קנה מישראל חבך ת"ל או קנה
חובון
מיד עמיתך: אל תונו. זו אונאת ממון: (טו) במספר שנים אחר היובל תקנה. זהו פשוטו לישב
המקרא

ב א ו ר

שמה תאמר אם כן הקונה מפסיד מעותיו שנתן בעד השדה, לכן בא ללמדנו שאין מכירת
הקרקעות בארץ ישראל לחלוטין אלא כל מוכר ימכור על מנת שתשוב השדה ביובל, ואינו מוכר
אלא שני תבואות, ועל פי חשבון זה ימכור המוכר ויקנה הקונה, ולא יונו איש את אחיו, כמו
שמכרש בפסוק הסמוך במספר שנים וגו', ובמו שפי' רש"י ז"ל שזהו פשוטו לישב המקרא על
אפניו, שעל ההונאה בא להזהיר, כשתמכור או תקנה קרקע, דעו כמה שנים יש עד היובל,
ולפי השנים ותבואות השדה שהיא ראויה לעשות ימכור המוכר ויקנה הקונה שהרי כיצד להזירה
לו בשנת היובל, ואעפ"י שאמרו רבותינו ז"ל אין אונאה אלא במטלטלין, לא בקרקעות ועבדים
וטירות, כבר הסביר רמב"ן ז"ל שתי סברו' יסרות, שגם לפי הקבלה לא הוליאו המקרא
מפשוטו, ותוכן דבריו שלא הבדילו חכמים בין מטלטלין לקרקעות לענין הונאה, אלא לענין
שיא המקח בטל אם הונו יותר משתות, ופחות ממנו מחילה היא, ובקרקעות אפילו יותר
משות המקח קיים, לפי שימחלו עליה כמו על פחות משתות במטלטלין, אבל שוין הן קרקעות
למטלטלין שהמונה עובר בלאו אל תונו איש את אחיו, שהרי הענין מדבר בקרקעות, וכן אעפ"י
שאין אונאה בקרקעות, אין זה אלא בענין שווי השדה במקח, אבל אם הונו במספר השנים,
או שהטעהו שמוכר אותו לו לחלוטין, או שהטעהו בגודל השדה ובמספר תבואות, גם בקרקעות
יש אונאה בדברים אלו, כשטועים במדה ובמנין אפילו חמות משות וכל שכן במטלטלין:
חמכרו, לשון רבים, ועמיתך לשון יחיד, וחזר אלל קנין לומר בלשון יחיד, וגם בזה התעורר
רמב"ן ז"ל, ומה שאמר לישב הדבר לא שקטה בו דעתי, ואחשוב שנמכר אפשר שניהם מוכרים,
בנין זה מכר לחברו בית בכך וכך, וזה מכר לו תמורתו שדה בכך וכך, והוא כמו חליפין, אלא
שה קלב דמים לביתו וזה לשדהו, ועל שניהן אמר וכי תמכרו ממכר, כלומר כל אחד מכר
ממכר לעמיתו, והזהיר לשניהן שאל יונו איש את אחיו, אבל בקנין כסף אי אפשר שיהיו שניהם
קונים, אלא אחד מוכר ואחד קונה, ועל כן אמר או קנה מיד עמיתך, שקנה בכספו מכר
עמיתו, והזהיר גם בו לשניהן אל תונו איש את אחיו, ולפי שאמר מיד עמיתך למדו דבותינו
ז"ל שמדבר במטלטלין הנקנין מיד ליד, והבדילו בין מטלטלין לקרקעות לענין ההונאה וכמו
שאמרנו, ואם כן למדנו בין בחליפין בין בקנין כסף המונה עובר בלאו: אחיו, איך הונו והוא
אחך: (טו) במספר, הואיל ותלך השדה ביובל, יהיה מקנתך כפי מספר השנים אחר היובל,
אם

ה מ ע ר

מלאנו מלת עמית ברבוי כלל, ולדעתי הטעם לפי שהוא נגזר מן לעמת, ובכלמנוס אך איש אחד
יובל לעמוד נכחו. ומה שזכר או קנה ביחיד, כבר פי' הראב"ע שהוא בחסרון ענין ואיעורו
קנייתם קנה ורבים כמוהו, כי קנה הוא המקור ואין בו לא יחיד ולא רבים.

הַיּוֹבֵל תִּקְנֶה מֵאֵת עֲמִיתְךָ
 בְּמִסְפַּר שְׁנֵי תְבוּאוֹת יִמְכַר לְךָ:
 (טו) לְפִי וְרַב הַשָּׁנִים תִּרְבֶּה מִקְנֶתוֹ
 וּלְפִי מַעַט הַשָּׁנִים תִּמְעִיט מִקְנֶתוֹ
 כִּי מִסְפַּר תְּבוּאוֹת הוּא מִכַּר לְךָ:
 (יז) וְלֹא תוֹנוּ אִישׁ אֶת עֲמִיתוֹ

נאך דעם יובעל פערשטריכען
 זינד, מוסט דוא פאן דיינעם
 נעכסטען קויפען, יענער
 אבער דיר נאך אנצאהל דער
 ערנדטע יאהרע, דוא דוא צו
 ערווארטען האסט, פערקוי-
 פען. (טו) יע גרעסער דיא מענגע
 דער יאהרע, דעסטא מעהר
 קאנסט דוא פיר דען קויף גע-
 בען, אינד יע גרינגער דיא מענגע

גער דער יאהרע, דעסטא וועניגער מוסט דוא דאפיר געבען, דען מאן פערקויפט דיר יא נור
 איינע אנצאהל פאן ערנדטען. (יז) בעפארטהיילט איינער דען אנדערן ניכט, זאנדערן
 פירט.

תרגום אונקלוס

ר ש י

הַיּוֹבֵן מִן חֶבְרָה בְּמִנְיֵן שְׁנַי עַל לֶחֶת אִיבֵן
 לָךְ: (טו) לְפִי שְׁנֵי סְגִיּוֹת שְׁנֵי תְּבוּאוֹת
 וְלְפִי זְעֵרוֹת שְׁנֵי תְּבוּאוֹת וְזֵינֵיהֵן אֲרֵי
 מִנְיֵן עַל לֶחֶת הוּא מִיבֵן לָךְ: (יז) וְלֹא תוֹנוּ

המקרא על אופניו על האונאה בא להזהיר
 כחמכור או תקנה קרקע דעו כמה שנים
 יש עד היובל ולפי השני ותבואות השדה
 שהיא ראויה לעשות ימכור ויקנה
 הקונה שהרי סופו להחזירה לו בשנת
 היובל אם יש שנים מועטות וזה מוכרה
 בדמים יקרים הרי נתאנה לוקח ואם יש

שנים מרובות ואבל ממנה תבואת הרבה הרי נתאנה מוכר לסיכך לריך לקנותה לפי הזמן והו
 שנאמר במספר שני תבואו ימכר לך לפי מניין שני תבואות שתהא עומדת ביד הלוקח תמכר לו.
 והביתו דרשו מכאן שהמוכר שדהו אינו ראוי לגאול פחות מב' שנים שתעמוד ב' שנים ביד הלוקח
 מיום ליום ולפי' יש שלש תבואות באות ב' שנים כגון שמכרה לו בקמותיה ושני אינו יולא מפשוטו
 כלומר מספר שנים של תבואות ולא של שדפון ומעוט שנים שנים: (טו) תרבה מקנתו.
 ימכרה בזיקר: תמעט מקנתו. תמעט בדמיו: (יז) ולא תונו איש את עמיתו. כאן הזהיר על חובות
 דברים

ב א ו ר

אם הן מעוטות או עוד מרובות, בנגדן תתן כסף מקנת השדה. והטעם שהכתוב מדבר נגד
 הקונה, ולא כנגד המוכר במספר שנים אחר היובל תמכר לעמיתך, אחרוב לפי שאין
 אדם מוכר אחרתו אלא מתוך הדחק, כמו שנאמר הקונה אל ישמח והמוכר אל יתאבל
 (יחקאל ז' י"ב), ומתוך שמתוך למעות, מדרך הלוקח להונות את המוכר כי מה יעשה:
 שני תבואות ימכר לך, לא לחלוטין, ואפשר שזו על המוכר שלא יונה למכור לו גוף
 השדה לחלוטין, וימכרה בזול ויקפון הלוקח לקנותה, וכשינא היובל לריך להשיבה:
 (טו) לפי, אם יש עדיין שנים רבות עד היובל, כן תרבה כסף מקנתו, שמין כמה
 נבואיה בשנה אחת, ואח"כ מחשבין השנים עד היובל, ולפי רוב השנים ירבה ויכפול הכסף,
 ולפי מעוט השני, תמעט כסף מקנתו, וגם כתוב זה עם הלוקח ידבר כמו שפרשנו טעמו:
 במספר תבואה, שעד היובל הוא מוכר לך לא גוף הקרקע, מפי' רש"ס ז"ל, ולפי שכבר
 אמר במספר שני תבואות ימכר לך, אפשר לפרש שלא ישרוך החשבון על גוף הקרקע, לומר
 שכל וכן ערך דמי שדה זו לחלוטין, ועשה נמכרת על זמן של עשר או עשרים שנה אחר לו
 כך או כך, אלא החשבון יהיה כמה שוין תבואות שדה זו בשנה אחת, ועל ערך זה ימכר התבואות
 של השנים שהן עד היובל: (יז) ולא תונו איש את עמיתו, לפי הפשט אל תונו הראשון בין
 במטלטלין בין בקרקעות, כגון הונאה גלויה לכל, שהונהו במדת הקרקע, או במספר השנים,
 או שמכרה לו לחלוטין, שנה שוין קרקעות למטלטלין, ולריך להשיב לו גזלת ההונאה, ונמו
 שכתבו

ויראת מאלהיך כי אני יהוה
אלהיכם: (יח) ועשיתם את חקתי
ואת משפטי השמרו ועשיתם
אתם וישבתם על הארץ לבטח:
(יט) ונתתה הארץ פריה ואכלתם

פירכטע דיק פאר דיינעם גאט=
טע, דען איד, דער עוויגע,
בין אייער גאט. (יח) האל=
טעט מיינע געזעטצע, בעאכ=
אכטעט מיינע רעכטע, אונר
בעפאלגעט ויא, זא ווערדעט
איהר אין דעם לאנדע זייער
וואהנען קעננען. (יט) דאז
לאנד ווירד זיינע פריכטע הער=
גע=

שלישי שני

לשבע

תרגום אונקלוס

ר ש י

גבר ית חבריה ותדחל מאלהיך ארי אנא
יי אלהכון: (יח) ותעבדון ית קימי וית דיני
הטרוו ותעבדון יתוון ותתבון על ארעא
לרוחצן: (יט) ותתן ארעא אבה ותיכלון

דברים שלא יקניט את חברו ולא ישיאנו
עלה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנחתו של
יועץ ואל"ת מי יודע אם נתכונתי לרעה לכך
נאמר ויראת מאלהיך היודע מחשבות הוא
יודע כל דבר המסור ללב שאין מכיר אלא
מי שהמחשבה בלבו נאמ' בו ויראת מאלהיך:
(יח) וישבתם על הארץ לבטח. שבעון שמיטה
למשבע

ישראל גולים שנאמר אז תרבה הארץ את שבתותיה. והרבת את שבתותיה (לקמן כ"ו) ושבעים שנה
של גלות בכל כנגד ע' שמיטות שבעלו היו: (יט) ונתתה הארץ וגו'. וישבתם לבטח עליה. שלא תדאגו
משנת

ב א ו ר

שנתנו בשם רמב"ן ז"ל, ועכשו מזהיר על הונאה במקח שאינה גלויה, והמונה יוכל להתנולל
גם הוא קנהו בכך, או שבעיניו שום כן, ולפי שהוא דבר המסור ללב, נאמר בו ויראת מאלהיך
הדואה כל יודע מלבוני לב האדם. אבל רבותינו ז"ל למדונו שהנחוב הזה על אונאת דברים
וכמו שפי' רש"י ז"ל, ולפי שהאדם מונה חברו בדברי קטורים נשמעים לשני פנים, וכשיכטער
חברו יאמר לא נתכונתי להקניטך, אלא כך או כך נתכונתי, הוכרך לומר ויראת מאלהיך:
בי אני ה' אלהיכם, אלהיכם הוא השם הנכבד והנורא לא נעלם ממנו דבר: (יח) דקתי,
הקבועים ז' לשמטה וחמשים ליוכל, תעשו הכל כמו שחקקתי, אל תשנו דבר, ופרשנו זה (פרשה
ג'): משפטי, הדינין וההלכות הנוסדים על יסודות החקים הללו: השמרו, בלב, כי יהיו חביבין
עליכם, אז ועשיתם אותם, שגדול תלמוד שמביא לידי מעשה, ונארוהו (פרשה י"א ד' ה'):
וישבתם, גם על כלל החקים והמשפטים ידבר, שבעברם על התורה יגלו מן הארץ, וכמו
שזכר בתוגנות, אלא נכתוב אלל מצות שמיטין ויוכלות, לפי שבעולן גורם ג"כ שיגלו מן הארץ,
וכמ"ש (פרשה כ"ו ל"ד) בעז"ה: לבטח, שלא תיראו שימשלו אויביכם בכס ויגלו אתכם ממנה:
(יט) ונתתה הארץ פריה, מלת פרי נוסף על כל התבואות, כמו מראשית כל פרי האדמה
(דברים כ"ו ב'), וכולל חטה ושעורה וגם פרי העץ, ועל שתיהן אשר שתתן הארץ פריה, כי
פרי ורבו (בראשית א' כ"ח), מן פרי שהדבר הנולד הן בעשב האדמה הן בעץ הוא פריו, אבל
עיקר שם פרי יתכן יותר בעץ, שהעץ מתקיים גם בלי פרי, אבל עשב השדה נשיתום פריו
ימל ויובל, ולכן אמר להלן ונתתה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פריו (פרשה כ"ו ד'), ושם יתבאר
עוד בעז"ה: ואכלתם לשבע, אין פתרונו שימלאו די ספוקס למלאת רעבונם, אלא מלת שונע
כל"הק

ה מ ע מ ר

(יח) וישבתם על הארץ לבטח, תהיו שלמים וסקטים אין פרץ ואין לוחה כאשר אמרנו (פסוק י"ג).

ובי

תרגום אשכנזי

כ ה ר כ ה

לשבע וישבתם לבטח עליה: (כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת הן לא נזרע ולא נאסף

נעבען, אונד איהר ווערדעט צור געניגע צו עססען האבען, אונד זיכער וואהנען קעננען. (כ) איהר ווערדעט פיעללייכט זאגען: וואס זאללען וויר דען אים ויעבענטען יאהר עססען? וויר זאללען יא ניכט אויסזאגען, אונד דיא ערנדטע ניכט איינברייג

ר ש י

תרגום אונקלוס למשבע ותחבון לרוחצן עליה: (כ) ויארי תימרון מה ניכול בשחא שביעתא הא לא נורע

משנת בצורת: ואכלתם לשובע. אף בתוך המעים תהא בו ברכה: (כ) ולא נאסף אל

ב א ו ר

בל"ק על ההסתפקות, שתהיה נפש שמחה, ולא תחזה לדברים אחרים, ובלועז לשובע (לזק פערגיגען), וזהו ברכה גדולה, וההפך אזה תאכל ולא תשבע (מינה ו' י"ד), וזה דרך הרשעים שרמה להם תמיד שחקר מהם דבר, כמו שפי' שלמה לדיק אונל לשובע נפשו ובטן רשעים תחקר (משלי י"ג ב"ה), ולכן נאמר על המן ובנקר תשבעו לחם (שמות ע"ז י"ב), ולזם בנקר לשבוע (שם ע"ח כ"ד), לפי שאכלוהו לבדו ארבעים שנה, ודרך האדם שאין לו רק תבשיל אחד, (שם ע"ח כ"ד), לפי שאכלוהו לבדו ארבעים שנה, ודרך האדם שאין לו רק תבשיל אחד, שיתאזה לתבשיל אחר, ועוד מדרך האדם כשאוכל תבשיל אחד יום יום להיות קן בו, ומן שמים היה לשבוע, ובפי' רוח קן לס' ח"ש (פרשה י"ז) בארנו זה ברזנה: וישבתם לבטח עליה, לדעתי זה פרוש שיצאו לבטח אינם יראים מדאגת בצורת וחליים וכיוצא מלצרות העולם, לכן לאעלה נאמר לבטח בסוף, ובפסוק זה אמר תחלה וישבתם לבטח, ואח"כ אמר עליה: (כ) וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעת, בכל השנים התבואה חדשה נאכלת בשנה של אחריה, ואם כן תבואת השנה הששית שנקברה בניסן ובסיון, היא מאכל לשנה השביעית, ולמה יאמרו מה נאכל בשנה השביעית, יאמרו מה נאכל בשנה השמינית, כי בשביעית אין זרב ואין קציר, על כן אמר ראשון ז"ל שהוא כמו מסורס וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל, כלומר מה נאכל בשמינית, ואין טוב בעיני לשרס המקרא, ועוד מה טעם וכי תאמרו בשביעית, וגם בששית ובתשעית ידאנו על רענון השנה שאר השמיטה, והיה לו לומר וכי תאמרו מה נאכל בשנה השמינית, ולדעתי הכתוב מתפרש מן האמור למעלה והיתה שנת הארץ לבס לאכלה (פסוק ו') ופרשנו מלת לאכלה הוא על השמחה שימחו לאכול תבואותיהם בהקטו בלי עמל כבני חורין ושרים, ועתה יפגש הדבר, אם תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, איך אמרת נאכל לחצנו בשמחה ובלו דאגה, הן לא נורע בשנה זו ולא נאסף בו תבואתנו, ואם בלינו לאכול מה שנאכרונו מתבואות השנה הששית, יהיה לנו חרפת רעב ומחסור בשמינית: לא נורע, והסמיכים מעטים ולא יספיקו לבלנו, ולא אמר ולא נומר, כי פרי העץ גדלים גם בלי זמירה ואם לא עובים כמוהם, אבל אמר ולא נאסף את תבואתנו, שאעפ"י שפירות האילן שנשדותינו גדלים, חסור לנו לחספס הביתה כמו שנעשה בשאר השנים, להכניסן לאוכר אלא הם הפקר לכל, ופירות של שנה ששית כבר אכלנום בשביעית, גם הסמיכים העולים

ה מ ע ר

(כ) וכי תאמרו, לדעתי נתנס כלחנו המפרשים לבאר מדוע גם על שנה השביעית אמרו מה נאכל? כי הלא הדבר ידוע הוא, שכמה זירועים ופירות לא יתקיימו משנה לשנה ומיד בהאספס נאכלים, אף הצליר מספוח לנהמה נקלר שתיים ושלא פעמים בקץ אחד, ואם יכלו הנקר מן הרפתים ולאן ממבלאותיהם מאין יהי' להם צער לאכול, והנטיח ה', שישלח להם ברכתו בשנה הששית ולא יחסר להם כל דבר בשנים הבאות.

את־תבואתנו: (כא) וְצוֹיֹתֵי אֶת־
בְּרַכְתִּי לָכֶם בַּשָּׁנָה הַשְּׁשִׁית
וְעָשִׂיתָ אֶת־תְּבוּאָהּ לְשָׁלֹשׁ

ברינגען. (כא) זאָ ווילל אַך
אַבער מיינען זעענען פֿערהיי
סען אים זעכסטען יאהרע דאָס
עס איינע ערנדטע הערפֿאַר
ברינגע, אויף דרייא יאהרע.
ווען

השנים

ר ש י

תרגום אונקלוס

אל הבית: את תבואתנו. כגון יין ופירות
האילן וספיחין הבאים מאליהם: (כא) לשלש
השנים. לקחת הששית מניסן ועד ר"ה
ולשביעית

נָדַרְע וְלֹא נִכְנָשׁ יַחַד עַל־לְחָנָא: (כא) וְאַפְקִיד
יַחַד בְּרַכְתִּי לָכֹון בְּשָׁחַא שְׁתִּיתָחַא וְחַעְבַּד
יַחַד

ב א ו ר

העולים מאליהן לא נאסוף הביתה, וכן פי' רש"י ז"ל ולא נאסוף אל הבית, את תבואתנו כגון
יין ופירות האילן וספיחים העולים מאליהן: (כא) וצויותי את ברכתי, כל לשון ברכה, תוספות
טובה, בתנאי אם היא בלדק ובמשפט, ולכן כל טובות שלמעלה נקראים ברכה, לפי שנתרון
בלדק ובמשפט, ובפי' ברוך אשרם לאל עליון (בראשית י"ד י"ט), פרשתיו היטב: ועשת,
הברכה שאלוה תעשה את התבואה לשלש השנים, כי זאת הברכה היא תוספת כח שיתן השם
בארץ על כל הפלא, שאין לפרש ועשת על הארץ, שאין זכר ארץ בענין, ומלת ועשת זרה,
שהיה לו לומר ועשתה: לשלש השנים, לקחת הששית מניסן ועד ר"ה ולשביעית ולשמינית
שיזרעו בשמינית במרחשון ויקלרו בניסן, לשון רש"י ז"ל, ולדעתו אין כאן הכטעה על שביעית
שאחריה יובל, ועל כן פי' על עד הגנה התשיעית וגו' עד חג הסכות של תשיעית, שהוא עת
בוא תבואת שמינית לתוך הבית, שכל ימות הקיץ היו נצדה בגרנות, ובתשרי הוא עת האסיף לבית,
ולדבריו אלו חסר שנת הששית, שעת האסיף שלה בסכות של שביעית ואין כאן שלש שנים,
אלא שביעית ושמינית, ויאמר רש"י ז"ל עוד פעמים שהיתה לריכה לעשות לארבע שנים בששית
שלפני השמטה השביעית, שהן בעלין מעבודת קרקע ב' שנים רלוטות, ומקרא זה נאמר נאשר
השמטות כלן, אבל יותר היה ראוי שיזכור הכתוב ברכה לדי' שנים, ויהיו שלש כל שכן, וביותר
שלמעלה ממנו מדבר ביובל, ורש"י ז"ל אמר שזהו פשוטו של מקרא, לא למדנו מדבריו
הטובה על מה שאלנו אבל רמב"ן ז"ל אמר שהכוון בפי' ועשת את התבואה לשלש השנים,
בעבור שנת היובל שתעשה הששית לכל שנת השמטה והיובל והשנה שאחרי היובל כי כולה יאן
יאכלו, ואם כדבריו איך אמר אזריו וזרעתם את השנה השמינית, והיא שנת היובל? ומה
שכתב שאל לומר שתזרעו בשנה השמינית כמנהג הארץ, ולא תמהרו לחרוש ולזרוע ולבזור, כי
עד בוא תבואתה לבית צעת האסיף בחג הסכות תאכלו יאן, אין הדעת מתישבת בו, שהתחיל
ביובל וסיים בשמטה פשוטה, ואיך ימהרו וזרע וקליר כל שנה כמנהג הארץ, ועוד שהקלירה
בניסן ובסיון ויובלים לאכול מתבואה חדשה, ואם הבטיח ברכה לשלש השנים, כל שכן שלא
ידאגו על שנה אחת, ולכל הפרושים האלה אין טעם למה כפל הכתוב ואמר ואכלתם מן
התבואה יאן, וחזר לומר עד הגנה התשיעית וגו' תאכלו יאן, יאמר ואכלתם יאן עד בוא
תבואתה, וידענו שאסיף שנה שמינית היא בחג האסיף של תשיעית. ולדעתו הכתוב מדבר על
השמטה, ועל השמטה השביעית שאחריה שנת היובל, כי לפי שנשמטה אמר והיתה שנת הארץ
לכם לאכלה וגו', אשר עכשיו וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית, וכל שכן שידאגו בשנה
השביעית שאחריה יובל, ועל שתיקן אמר ולויתי את ברכתי לכם בשנה הששית, שלא תדאגו
משנת השמטה, ולא משמטה יובל שאחריה, כי אלוה ברכתי ועשת לשלש השנים, והן שנים
שלמות, כי תבואת השנה הששית תבוא אל הבית צעת האסיף, והוא חג הסכות של שביעית,
ויאכלו ממנה כל שנה השביעית, ושנת היובל שהיא השמינית, ושנה שאחרי היובל שהיא
התשיעית שבה יזרעו ויקלרו, ועת האסיף שלה בחג הסכות של עשירית, ועד אותה הזמן יאכלו
מתבואת ששית, וזהו לשלש השנים, וחזרופירש שתיקן על שנת השמטה אמר וזרעתם את השנה
השמינית, כלומר אם תזרעו בשנה השמינית, שהיא השנה שאחרי השמטה הפשוטה, אן
תאכלו מן התבואה כל השנה ההיא יאן מתבואת הששית, וזה שמוס הוי"ו של וזרעתם, ולענין
שמטה

(כב) ווען איהר דאן אַכטע יאהר וויעדער אויסזאָעט, זאָלט איהר נאָך פֿאָן דער אַלטען ערנדטע צעהרען, ביז אים ניינטען יאהרע דיא פֿרוכט דאָפֿאָן איינע קעממט זאָלט איהר נאָך פֿאָן דער אַלטען פֿרוכט צעהרען. (ג) גרונדשטיקע זאָללען ניכט

הַשָּׁנִים: (כב) וְזָרְעֶתֶם אֶת הַשָּׂנֵה הַשְּׁמִינֵת וְאָכְלֶתֶם מִן־הַתְּבוּאָה יִשָּׁן עַד וְהַשָּׂנֵה הַתְּשִׁיעֵת עַד־בּוֹא תְּבוּאֹתָהּ תֹאכְלוּ יִשָּׁן: (כג) וְהָאָרֶץ לֹא תִמְכַר

אויף

ר ש י

תרגום אונקלוס

ולשביעית ולשמינית שזרעו בשמינית צמחשון ויקלרו בניסן: (כב) עד השנה התשיעית. עד חג הסוכות של תשיעית שהוא עת בא תבואתה של שמינית לתוך הבית שכל ימות הקיץ היו צדה בגרנות ובתשרי הוא עת האסיף לבית ופעמים שהיתה לריבה לעשות לארבע שנים בששית שלפני השמיטה השביעית שהן בטלין מעבודת קרקע שתי שנים רכוסו' השביעי' והיובל ומקרא זה נאמר בשאר השמיטות כלן: (כג) והארץ לא תמכר ליתן

יח על־לֶחָא לְחַלַּח שְׁנִין: (כב) וְחִזְרֵעוּן יִתְּתָא חֲמִינְתָא וְתִיכְלוּן מִן עַל־לֶחָא עִתִּיקָא עַד שְׁתָּא חֲשִׁיעֵתָא עַד מִיעַל עַל־לֶחָא תִיכְלוּן עִתִּיקָא: (כג) וְאָרְעָא לָא תִדְבִין לְחִלּוּשִׁין ארי

ב א ו ר

שמיטה ויובל אמר עד השנה התשיעית, כלומר ואם לא זרעו גם בשנה השמינית, שהוא בהיות יובל אחר השמיטה, אז תאכלו מתבואת ששית עד השנה התשיעית, עד ועד בכלל כל השנה התשיעית; וזה שפי' עד בוא תבואתה תאכלו ישן, ומלת תבואתה שב על השנה התשיעית, כלומר עד בוא אסיף של שנה תשיעית, שהוא בחג הסוכות של עשירית תאכלו ישן מתבואת ששית, נוסף על ישן ראשון, שהוא ישן נוסף, וכמ"ש (פרשה כ"ז י'). ורבותינו ז"ל בת"כ אמרו גם כן שהכתובים מדברים על שמיטה פשוטה, ועל שמיטה שאחריה היובל, אלף שדרשו כן ממלות יתרות, ואני לפרש פשוטו של מקרא באתי. [א"ה, הנראה כפי' רש"י והרשב"ם שהדברי' נמשמען, ובשאר שמטות הכתוב מדבר, והענין כך הוא, קציר השעורים בניסן, ומתפרנסים והולכים מן השעורים עד ניסן הבא, ומן החטין הנקלרים בניסן עד סיון הבא, וכן לימי הנביר והאסיף לגפן ולזית ולתאנה ורמון, הפירות הנלקעים כל אחד בחדש אסיףיקו על הרוב לשנים עשר חדש, וא"כ תבואת השנה הראשונה נאכלת בימות הקיץ של השנה ההיא ובכל השנה השנית עד תחלת השנה השלישית בכלות האסיף והנביר של השנה השנית, מעתה אם לא זרעו ולא יקלרו בשביעית לא יהיה להם שעורים בניסן של שביעית, ולא חטים בניסן, ויתמיד להם מחסור כל אחד מפירות הארץ בזמן האסיף שלו עד השנה התשיעית, וזהו ועשת את התבואה לשלש השנים, השעור כמ"ש רש"י, לקלת הששית מניסן עד ר"ה, ולשביעית ולשמינית כלה, עד השנה התשיעית, שאז יכלו ימי הנביר והאסיף של שמינית °]: (כג) והארץ לא תמכר, ליתן לאו על חזרת שדות לבעלים ביובל שלא יהא הלוקח בובשה לשון רש"י ז"ל, ולפי' זה אמר רמב"ן ז"ל שהיה לו לומר והארץ לא תקנה לנמיתות, והשיב שנינו לא תמכר לכם לנמיתות וכן לא ימכרו ממכרת עבד (פסוק מ"ב), אזוהרה בלוקח שוילאנו ביובל, ואמר הרב ז"ל עוד שיתכן שיהיה לא תמכר לאו במוכר שלא ימכור אותה לחלוטין, ואעפ"י שהיובל מסקיעה, הזכיר הכתוב למוכר או לשניהם שלא יעשו ממכרם לנמיתות, ואם אמרו כן יעברו בלאו זה, ולא יועיל להם כי תחזור ביובל, וכך פירשו הרב רבינו משה ז"ל, ובענין שאמרו במאי דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד לא מהני ולקי ממוס דעבר אהורמנא דאלכא, ומלמד זה יראה

תרגום אשכנזי

שטאַטט פֿינדען . (כה) ווען דיין
ברודער פֿאַן פֿערמעגען קעמט,
אונד פֿאַן זיינעם אייגענטהום
פֿערקויפֿט, זאָ קאַן זיין נעבֿ-

סטער
ר ש י י

בהר כה

לארץ: ס רביעי (כה) כי
ימוך אחיך ומכר מאחוזתו ובא

גאלו

תרגום אונקלוס

תהנון לארעא: (כה) ארי יתמסבן אחוך
ויבן מאחסנתיה וייתי פריקיה דקריב ליה

ויפרוק

הוא או קרובו ואין הלוקח יכול לעכב: (כה) כי ימוך אחיך ומכר. מלמד שאין אדם ראוי למכור
שדהו אלא מחמת דוחק עוני: מאחוזתו. ולא כולה למד דרך ארץ שישייר שדה לעצמו:
וגאל

באור

כמו גאל ה' עבדו יעקב, שהוליא עבדו מיד המחזיקים בו, וגאלתי אתכם בזרוע נטויה, וכן
גאלה חתנו לארץ מיד הקונים המחזיקים בה שלא נתתיה להם לאחוזתו. ודבריו אלו ישרים, אבל
בטעם למה נאמר מקרא זה אמר הרב ז"ל לפי שאמר כי לי הארץ, וכל הארצות לו הנה, על כן
אמר ונכל ארץ אחוזתכם, לא בחולה לארץ, זה לא נכון בעיני, כמו שיחזיר מפרשונו על כי לי
הארץ, ועוד שבראש הענין נאמר כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם, ועוד כפי האמת
מה טעם למאמר כי לי הארץ, אבל לדעתי זה הפסוק דבק עם אותו שלפניו והארץ לא תמכר
וגו', כי בראש הענין לא אמר רק ושתם איש אל אחוזתו (פסוק י'), ואמר שנית בשנת היובל הוא
תשובו איש אל אחוזתו (פסוק י"ג), ואמרנו שגא למיבנו שישוב אל אחוזתו, ועדיין לא שמענו כיצד
יתקיים דבר זה, וכי הלוקח יפסיד ממונו, ופירש שכל מכר וכל קנין שדות לא יהיו בנזף הקרקע,
אלא במספר שני תבואות, ועשאו בל הכחוב ליתן לא תעשה על הדבר, שאסור למכור לזמניות
ואסור לסופר לכתוב שער מכירה על גוף הקרקע, ואסור לעדים להעיד על שער כזה, וכל
שכן שאסור לבית דין לקיים מה שכתוב בו, ועוד מזהיר שאם מכר אחד מישראל אחוזתו לזמניות,
והמכר והקונה רוצים בדבר, ונודע לב"ד, או חייבין ב"ד להוליא הקרקע בשנת היובל מיד
הלוקח, ולהחזירה ליד המוכר וכוסין אותו לשב לאחוזתו, וכל שכן אם הלוקח מחזיק בקרקע,
והמוכר מבקש דין השבה, שיעשו ב"ד שלהן בעל כרחו של לוקח, ועל זה אמר ונכל ארץ אחוזת
גאלה חתנו לארץ, אתם חייבין לתת גאלה לארץ, להוליא מיד המחזיק בה, וממלת בכל
למדו בת"כ לרבות בתים וע"ע, שכלן אם יחזיק בהן הלוקח, חייבין ב"ד לגאלן מיד המחזיק
בהן, ויש בזה דברים. לשטת התלמוד נקדושין: (כה) כי ימוך אחיך, שרשו מכך מן הכפולים,
כמו וימנו בעונם (תהלים ק"ו מ"ג), וכן דעת ר' יהודה המדקדק ורד"ק ז"ל בס' הראשונים,
ובא המלאכוס תחת המולס, כמו ירון ושמת (משלי כ"ט ו'), אבל לדעת ר' יונה המדקדק
וראב"ע ז"ל הוא מנחי עי"ן, ובפי' המלה אמר ראב"ע ז"ל שהוא כמו דל ואביון, ואין כן דעתי,
כי הדל חסר כל, כמו ואם דל הוא ואין ידו משנת, והוא שם המואר, ואין שם תואר בשרש
מכך, אלא ענינו שיפול וירד ממנו אפילו נשאר לו קצתו, כגון שהיו לו קרקעות שוים עשרת
אלפים, גם כספים ומטלטלין ואבד כספו ומטלטליו, ואין לו לפרנסת ביתו או לשלם נשיו, וצריך
למכור שלישי קרקעותיו, וכן בעללתיים ימך המקרה (קהלת י' י"ח), פי' תקרת הבית משתכלת
ע"י עללה שלא תקן הבית בזמנו, וחנמינו ז"ל השתמשו גם הם בשרש זה ואמרו גבורה ונמוך,
ונמוך במשקל נגוזו ועברו (נחום א' י"ב), והוא הענין שפרשונו: כי ימוך אחיך ומכר, אמרו
רבותינו ז"ל אין אדם ראוי למכור מאחוזתו, אלא כי ימוך, לא שימכור מאחוזתו לקנות בדימיון
בהמה בית או כלים, או ליתן הכסף באולו: מאחוזתו, אמרו רבותינו ז"ל מאחוזתו ולא כל
אחוזתו

המעמר

(כה) ימוך, כל דברי הרב המנאר בשרש המלה הזאת נוסדים המה על דברי רד"ק בשרש מכך
ולדעתם

גאלו הקרב אליו וגאל את ממכר אחיו: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא

כדי

סטער פֿערוואַנדטער קאָממען אונד דאָ וויעדער איינלעזען, וואָס זיין ברודער פֿערקויפֿט האַט. (כו) האַט יעמאַנד קיינען וויעדעראיינלעזער, ער זעלבסט אַבער קאָממט וויעדער צו פֿער־מע

ר ש י

תרגום אונקלוס

ויפרוק ית זביני אחיה: (כו) וגבר ארי לא יהי ליה פריק ורדיביק ידיה וישפח כמסח

וגאל את ממכר אחיו. ואין הלוקח יכול לעכב: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גואל. וכי יש לך אדם בישאל שאין לו גואלים אלא גואל

ב א ו ר

אחותו שאפילו לריך למכור, לא ימכו רק כפי הריך לו לפי שעה, לא שימכור הכל בבת אחת, א"ר אליעזר בן עזריה ומה אם לגבוה אין אדם ראוי להמרים את כל נכסיו, עאכ"ו לעצמו, ולפי הפשט דבר במוכר מקלת, ומשאיר מקלת, ואעפ"כ ראוי ליגאל מקלת שמכר, וכל שכן מוכר כל אחותו: ובא גאלו, הפרשה מדגרת במוכר שני תבואות עד היובל, שמותר לקרוב או הוא עצמו לגאל שדהו מיד הקונה, ואינו יכול לעכב ולומר מספר שנים מכרת לי, אלא גואלה מידו מיד, ולפי שקרובי האדם מלמערים בלרתו, ומפלים להבילו ממנה, וקראי גאליו, מטעם שפרשנו (פסוק כ"ד). וכפי הנראה מלשון הכתוב מזה לקרוב שיגאל ממכר אחיו, ובמס' קדושין נחלקו בו ר"א ור' יהושע אם וגאל חובה או רשות, ורמז"ס ז"ל פסק רשות, ולמדנו הכחוב שאין הלוקח יכול למחות, אבל אחר שאינו קרובו אינו יכול לגאול השדה מיד הלוקח, כי זכות הלוקח קודם, אעפ"י בשיגאלנה תהיה ביד הגואל, ולא ביד המוכר ואין גאולה גמורה מכל מקום ישמח לב המד אס אחותו תחת יד גואלו הקרוב חליו, ולא ביד זרים, שקרובו אינו רובה להרויח בפירותיו, גם יעשה עמו מסד נכמה דרבים מה שלא יעשה הלוקח: הקרב אליו, כמו מאותן האמורים בפרשת אמור כי אם לשארו הקרוב חליו (לעיל כ"א ז'), אלא שאם לא יגאל אחד מהן, מלות הגאולה בקרובים הרחוקים מהן, והטעם מבוחר מדברנו שזוהר הוא קרוב לו, יהיה יותר לטובתו, ובת"כ שם הקרוב חליו, מלמד שהקרוב קודם: וגאל את ממכר אחיו, לא אמר את אחות אחיו, כי לא מכר את האחות עצמה, אלא התבואות והיו שאמר ממכר אחיו, הדבר שמכר לאחר: אחיו, כמו כי אנשים אחים אנתנו (בראשית י"ג ח'), קרובים: (כו) ואיש כי לא יהיה לו גאל, וכי יש לך אדם בישאל שאין לו גואלים, אלא גואל שיכול לגאול ממכרו, מפ' רש"י ז"ל, והוא מת"כ, ובגמרא פי' רש"י ז"ל וכי יש לך וכו' והלא בעוד אחד מישאל קיים הוא קרוב לו, אלא שאין לו מי שיכול לגאול, שידו משגת לקיים הגאולה, ואם גאלו הקרוב חליו ביותר שעליו החוב לגאל עני הוא, שאר הקרובים כלם פטורים אעפ"י שידם משגת: והשיגה ידו, כסף: ומצא, שעכשיו בא לידו כמו שפרשנו (פרשה ע')

ה מ ע ר

ולרעתם יהי והקבנו ככל יקפזון (איוב כ"ד כ"ד) ע"ד ואפוח, וידל, מה אקוב ודומיהם, שנא דגש הפ"ח לתלמים עין הפעל. אולם הריק"ס מאן ימאן בזרות הזאת ויאמר, כי לכל הפעלים האלה יש שני שרשים, נכת וכתת, גדל ודלל, וכמו שפלאנו גם מולונמל על ענין אחד, וכן הדין בכלם, ויבואו א"כ כמשפט ע"ד חסרי הנו"ן, ולדעתו גם כאן יהי נמד ומכך או מוד אחים וא"כ נמוד הנזכר בדברי חז"ל הוא בינוני הפעול מניין הקל. ובא גאלו, הנה ה' יודע את לבנות בני האדם כי יעו אחר הבכע, ובכל האזהרות שהזהיר לא ימוע איש מלהנות את רעהו אם יש לאל ידו, ומה יעשה העני שהשעה דומקת אותו אם לא ימלא קונה אך פחות הרבה משוויו, ולזה גדרה התורה בעד הלוקח ונתנה גאלה גם בשנים שבין יובל ליובל, וא"כ הקונה לא ישמח אם קנה בזול, יען ירא כי בא יבוא הגואל, ולזה גם הקונה ימסוך לקנות בדמי שווי השדה למען יעמוד המכר בידו עד היובל.

כדי גאלתו: (כז) וחשב את שני ממכרו והשיב את העדף לאיש אשר מכר לו ושב לאחותו: (כח) ואם לא מצאה ידו די השיב

מענען, אונד ערוורבט זא פיל, אלס צום וויעדעראיינלעזען נע- טהוג איזט, (כז) זא זאלל ער דיא יאהרע זייט דעם פערקויף אברעכנען, דען איבעררעסט דעמיעניגען ערשטאטטען, דעם ער עס פערקויפט האט, אונד וויעדער צוויינעם אייגענ- טהומע געלאנגען. (כח) איזט ער ניט פערמעגענד איהם וויעדער צו בעצאלען, זא

לו

טהומע געלאנגען. (כח) איזט ער ניט פערמעגענד איהם וויעדער צו בעצאלען, זא

תרגום אונקלוס

ר ש י

במפת פורקניה: (כז) ויחשב ית שני זבינוהי ויחייב ית מותרא לגבר די זבין ליה ויחוב לאחסנתיה: (כח) ואם לא אשפחת ידיה

גואל שיוכל לגאול ממכרו: (כז) וחשב את שני ממכרו. כמה שנים היו עד היובל כך וכך בכמה מכרתיה לך בכך וכך עתיד היית להחזירה ביובל נמלאת קונה מספר התבואות כפי חשבון של כל שנה אכלת אותה שלש שנים או ארבע הולא את דמיהן מן החשבון וטול את השאר וזהו והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנת ללוקח: לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה שבא לגאלה: (כח) די השיב לו. מכאן שאינו גואל לחבאן: עד

כמסת

מן החשבון וטול את השאר וזהו והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנת ללוקח: לאיש אשר מכר לו. המוכר הזה שבא לגאלה: (כח) די השיב לו. מכאן שאינו גואל לחבאן: עד

ב א ו ר

ע' ט', ולמדו רבותינו שלא ילוח ויגאל, אלא בהשג יד, ושלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, ברע ויגאל זיפה, כלומר אין מצוה עליו לעשות כן, ואם עושה אין הלוקח חייב להחזירה: כדי גאלתו, אמרו רבותינו ז"ל לא יגאל חליין: (כז) וחשב, מבנין הדגש היובל לשני, וכן הוא בכל לשון חבון אין אחד מהן בקל, אומר אני לפי שמחשבה וחשבון אחד, שכל חשבון יסודתו על מחשבות, שחושב על פרטים שנתן לחברו, ועל פרטים שקבל, ועושין חשבון זה עם זה, מחשבה שנעלמה מזה יזכיר לו חברו וכן להפך, ולפי שמחשבה זו מחשבות לא חשב עליהן מלכו נאמר וחשב בבנין היולא: וחשב את שני ממכרו, כמה שנים היו עד היובל כך וכך, כמה מכרתיה לך כך וכך, עתיד היית להחזירה ביובל, נמלאת קנית מספר התבואות, כפי חשבון של כל שנה, אכלת אותה שלש או ארבע, הולא את דמיהן מן החשבון וטול את השאר, וזהו והשיב את העודף בדמי המקח על האכילה שאכלה ויתנת ללוקח, לשון רש"י ז"ל, ורשב"ם ז"ל פי' והשיב את העודף, מן השנים עד היובל שלא אכל עדיין, על שנים שאכל כבר, ודברי רש"י ז"ל מבורכין יותר, כי איך ישוב השנים העודפי', וההשבה היא הדמים, ולריך לפטר העודף בדמי המקח שנתן על דמי האכילה שאכל, וחשבון זה יסודתו על מספר שני המכר: לאיש אשר מכר לו, המוכר הזה שבא לגאלה, לשון רש"י ז"ל, כלומר אינו עושה חשבון אלא עם הקונה שמכר לו הגואל שדהו, אבל אם הקונה מכר את השדה לאחר בממון הרבה, אינו לריך להשיב אלא הממון שקבל מן האיש אשר מכר לו הגואל שדהו וכן הלכה: ושב לאחותו, מכאן יש ללמוד שגאולת הקרובים אינו אלא מיד הלוקח, ועכשיו שגאלן אותה היא תחת ידו, שהרי בגאולת הגואל לא אמר ושב לאחותו, וטעם ושב לאחותו לדעתו מלמדנו הענין כלו, שאעפ"י שהוא עלמו מלא כדי גאולתו וגאל שדהו, אין לו רשות לגאל מיד לוקח זה, ולמוכרה לאחר, אלא ושב לאחותו לריך שישוב לאחותו, שלא נתנה לו תורה רשות לבטל המקח הראשון, אלא כדי שישוב לאחותו, לא לחזור ולמוכרה להרויח בכסף מקנתו, ולבד הקרוב גואל אעפ"י שאין המוכר שב לאחותו מטעם שאמרנו (פסוק כ"ה), ועל כן אמר אם אק לאיש גואל, שוב לא תלא האחותה מיד לוקח זה ליד לוקח שני, אלא אפילו השיגה יד המוכר וגאל את אחותו, ושב לאחותו, לריך שישוב לאחותו לא שימכרנה לאחר: (כח) די השיב לו, מה שריך להשיב לו ממכרו, תבואות השדה שמכר לו: ביד, ברשות: ויצא, הממכר

לו וְהָיָה מִמְכָּרוֹ בְּיַד הַקֹּנֵה אֹתוֹ
עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל וַיֵּצֵא בְּיָדוֹ וְשָׁב
לְאַחֲזָתוֹ: ^{חמישי שלישי (כט)} וְאִישׁ
כִּי יִמְכַר בֵּית־מוֹשָׁב עִיר חוֹמָה
וְהָיְתָה גְּאֻלְתּוֹ עַד־הֵם שְׁנַת
מִמְכָּרוֹ יָמִים תִּהְיֶה גְּאֻלְתּוֹ:

ואם

חרגום אשכנזי רלו

כליובט דאז פֿערקויפטע לאנד
אין דען הענדען דעם קייפֿערס,
בין צום יובעליאָהר. אים יום
בעליאָהר אָבער ווירד עס וויע.
דער פֿרייא, אונד ער געלאָגט
געט וויעדער צו זיינעם אייגענֿ-
טהומע. (כט) ווען יעמאנד איין
וואָהנהוין אין איינער אוממוי-
ערטען שטאָרט פֿערקויפט, זאָ
דויערט דאָז וויעדעראיינלע.
זונסרעכט דאָז גאַנצע יאהר

נאָך דעם פֿערקויף; איין פֿעלליגעס יאהר זאָלל עס וויעדעראיינגעלעזט ווערדען קענען.
ווירד

ר ש י

עד שנת היובל. שלא יכנס לתוך אותה שנה
כלום שהיובל משמט בתחלתו: (כט) בית
מושב עיר חומה. בית בתוך עיר המוקפת
חומה מימות יהושע בן נון: והיתה גאולתו.
לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים
ואילך כל זמן שירצה ובתוך שתי שנים
הראשונים אינו יכול לגאלה הוצרך לפרש
בזה שהוא חילוף שאם רצה לגאול בשנה
ראשונה גאולה ולאחר מכאן אינו גאולה:
שהנה גאולתו. של בית: ימים. ימי שנה שלימה קרויים ימים וכן תשב הנערה אתנו ימים
(בראשית כ"ד):

חרגום אונקלוס

במסכת התיב ליה ויהו זבינוהי ביד דזבן
יתיה עד שתא דיובלא ויפוק דיובלא ויתוב
לאחסנתייה: (כט) וגבר ארי זבן בית מותב
קרמא מקפא שור ויהי פורקניה עד
משלם שתא דזבינוהי עידן בעידן יהי
פורקניה
והיתה גאולתו. של בית: ימים. ימי שנה שלימה קרויים ימים וכן תשב הנערה אתנו ימים
(בראשית כ"ד):

וקס

ב א ו ר

הממכר מיר הקונה בכוח היובל: ושב, המוכר לאחוזתו, וכבוחינו דרשו מקרא זה בת"כ,
ואינו לריך לפשט המקרא: (כט) בית מושב, סמוך כלומר בית דירה, ולולי קבלת רבותינו
(פסוק ל') היינו אומרים שגאולתו היא להוציא בית תנן וכיובא, והם ז"ל אמרו שגאולתו זה היה
עיר חומה, לא שהקיפו חומה אחרי שיצאו בנתיבן, ולמדנו מזה שצריכה להיות מוקפת חומה
מימות יהושע בן נון: עיר חומה, של עיר חומה: והיתה גאולה, לפי שכלל למעלה הגאולות
כלם במאמר ובכל ארץ אחוזתכם גאולה תתנו לארץ, ובכלל גאולה לאתו ביובל, ולאחר בתוך
זמנו אם נגאל ע"י קרוב או ע"י המוכר עצמו, אמר על בית עיר חומה שתהיה גאולתו עד
חום שנת ממכרו, וכתב רש"י ז"ל לפי שנאמר בשדה שיכול לגאלה משתי שנים ואילך כל זמן
שירצה, ובתוך שתי שנים הראשונים אינו יכול לגאלה, הוצרך לפרש בזה שהוא חילוף, שאם
רצה לגאול בשנה ראשונה גאולה, ולאחר מכאן אינו גאולה: שנת ממכרו, שנה שלימה מיום
שמכרה, שאם מכרה בסיון, נגאלת עד סיון הבא, לא שנת עולם שתחלתה תשרי ובשמבורה
בסיון לא תגאל אלא עד תשרי: ימים תהיה גאולתו, כגון מכ"ז בסיון זה עד כ"ז של סיון
הבא, אעפ"י שאינה שנה של שש"ה ימים שהיא שנה ממש, שתבא השמש לנקודתה, אלא שנה
של קביעות המחזור שהיא לפעמים שש"ד ימים. וזה הכלל לדעתי שנשדוזה להודיענו שהיה
החשבון ע"פ קביעות המחזור קורא את השנה ימים, כלומר מספר ימים של שנה זו, וכן ושמרת
את החקקה הזאת למועדה מימים ימימה (שמות י"ג י'), לפי שתולה אותה בט"ו לחמש הראשון,
ובמועד האביב, ואנו לריבין להשוות השנים כפי שניהן, וע"י כך שנה אחת משונה מחברתה,
ואינו שוות להיות כל אחת משש"ה ימים, אמר מימים ימימה. ורש"י ז"ל סי' ימים תהיה
גאולתו

תרגום אישכנזי

ב ה ר כה

(ב) ואם לא יגאל עד מלאת לו
שנה תמימה וקם הבית אשר
בעיר אשר לא חמה לצמיתת
לקנה אתו לדרתיו לא יצא בבל:
(ג) ובתי החצרים אשר אין להם

(ב) וירד עם אכער איננער =
האלב איננעס פעלליגען יאחרם
ניכט איינגעלעזט, זא בלייבט
דאז הווי אין דער אוממויער =
טען שטאדט דעם קייפער פיר
זיינע נאכקאממען, אויף עוויג,
אונד וירד אים יובעליאחר
ניכט פרייא. (ג) הייזער אויף
דערפערן, דיא מיט קיינער
מוי

חמה סלו קרי

תרגום אונקלוס

ר ש י

פורקניה: (ב) ואם לא יחפרק עד משלם
ליה שחא שלמהא ויקום ביתא די בקרהא
די ליה שורא לחלוטין לדובן יתיה לדרוהי
לא יפוק בייבלא: (ג) ובתי פצחיא די

(ל) וקם הבית וגו' לכמיתות יולא מכחו של
מוכר ועומד בכחו של קונה: לא ילא ביובל.
אמר רב ספרא אס פגע בו יובל בתוך
שנתו לא ילא: (לא) ובתי החצרים
כתרגומו פלחין עיירות כחוקות מאין חומה
ויש

ב א ו ר

גאולתו, ימי שנה שלימה קרויים ימים, וכן תשב הנערה אתנו ימים, לא כוון הבינו רק להודיענו
שמלת ימים נוסף על כל ימי השנה, ומדברנו נפש הדבר: (ל) ואם לא יגאל, לא פרה
תורה על ידי מי, ומדרך הספרא סמכה על המפורש בשדה, שהגאולה על ידי קרובים, או
ע"י עצמו: לו, שב על ממכרו: שנה חמימה, הוסיף תמימה בעבור שנה מעוברת, שהייתי
אומר ימים תהיה גאולתו מרבה ימי שנה, אע"פ שאין שם"ה ימים שתקרא שנת ממכרו,
אבל שנה מעוברת שימיה עודפים על שם"ה ימים, כיון שתמו ימי שנה גמורה של שם"ה ימים
לא תגאל עוד, לכך נאמר תמימה שלא תחסר יום אחד משנת המכירה מחדש לחדש, ואם
השנה מעוברת ותעברה למוכר, וכל הפשט הזה בהלכה, שכן שנו בת"כ עד תום שנת ממכרו,
לא שנה למנין עולם, תמימה חכמים אומרים שנה תמימה י"ב חדש מיום ליום, לפיכך אס
נתעברה השנה נתעברה לו, ורבי שאמר שנה תמימה שם"ה ימים כמנין ימות החמה, מפרש ימים
ההיה גאולתו, שאינו יכול לגאלה עד אחר שני ימים למכירה: וקם הבית, אין לי אלא בית, מניין
לרבות בתי בדים (שנותאין בו הזחים) בורות שיחין ומערות, והמרחלאות והשונבות והמגדלות,
ת"ל אשר בעיר, כלומר כל מה שמוכר בעיר חומה זה דינו, ונאמר בית מושב, שאפילו בית
החשוב והאחוב לאדם, אינו נגאל אלא תוך שנתו ואינו יולא ביובל, וכל שכן החצרים שהן למטה
ממנו: לא חמה, כתיב וקרי לו, ודרשו רבותינו אע"פ שאין לו עכשיו, והיה לו לפניו מנין:
לצמיחה, לחלוטין: לקנה אתו לדרתיו, אס מת הקונה הוא לבנו אחריו, ולפי הפשט לפי
שואמרו שתי גאולות בפרשה, האחת גאולה בתוך שני ממכר, והשניה גאולה ביובל, ועל כל
אחת אפשר לומר לכמיתות, לכן פירש שהיא כמיתות גמורה, ששתי הגאולות אינן נובהין בו,
על גאולת שנים אמר לקנה אותו לדרתיו, שאס קנהו על מ"ח שנה לא יגאל לא מידו ולא מיד
בנו, ועל גאולת היובל אמר לא ילא ביובל, אבל רבותינו ז"ל דרשו על לא ילא ביובל, שמלאך
גם על שנת ממכרו, שעדיין אונה מכורה לכמיתות, ואס יפגע היובל בשנה זו לא ילא, וזהו
שפי' רש"י ז"ל אמר רב ספרא אס פגע בו יובל בתוך שנתו לא ילא: וקם, כמו ויקם השדה
ותמעה אשר בו לאברהם (בראשית כ"ג'), וכן כאן, וענינו בלועז (עם זאון טטעהען בויבען),
שבתוך שנתו אולי לא יקום הקנין, ורש"י ז"ל פי' ילא מכחו של מוכר ועומד בכחו של קונה,
והכוונה אחת: (לא) ובתי החצרים, לדעתי העיירות שאין חומה להם סביב, וקראים חצרים,

ה מ ע ר

(לא) ובתי החצרים, בכר הסנים הרמב"ן לפירושו הרמב"ן שנתו החצרים הם הנתיים המפורים
על

ב ה ר כה

הַמָּה סָבִיב עַל-שְׂדֵה הָאָרֶץ יִחְשָׁב
וְגַאֲלָה תְהִי־הִלּוֹ וּבִיבֹל יֵצֵא:

וערי

תרגום אשכנזי רלח

מויער אומגעבען זינד, ווערדען
צו אקערשטיקען גערעכענט ;
עס פֿינדעט וויעדעראינגלעזונג
שטאטט, אונד אים יוכל
ווירד דאָ פֿערקויפטע פֿרייא .

וואס

ר ש י

תרגום אונקלוס

לִית לְהוֹן שׁוּר מִקַּף סְחוּר כְּחוּר עַל חֶקֶל
אַרְעָא יִחְשָׁבוּן פּוֹרְקָנָא יְהִי לְהוֹן וּבִיבֹלָא
יִסְקוּן

ויש הרבה בספר יהושע הערים וחלריהם
בחלריהם ובטירותם : על שדה הארץ
יחשב . הרי הן כשדות הגואלים עד היוכל
ויולאין ביוכל לבעלים אם לא גאלו :
גאלה תהיה לו . מיד אם ירלה וצוה יפה
כמו מנח שדות שהשדות אינן גאלות עד שתי שנים : וביוכל ילא . בחסם :

וערי

ב א ו ר

לפי שפחוקין ונכנסין ויולאין בהם בלי מונע , כמו חלר הבית שהוא פתוח ליכנס וללאת , ואין
כן הבית שיש לו ארבע חומות ופתחים לנעול ולפתוח , וכן תרגמו אונקלוס פלחין , ופי' רש"י
ז"ל עיירות פתוחות מאין חומה , ויש הרבה גם' יהושע הערים וחלריהם בחלריהם ובטירותם ,
והודיע הכתוב שהנתיים הבנויין בחלרים , אשר אין להם חמה סניב , על שדה הארץ יחשבו ,
דינס כדין שדה אחוזה , וגזרת הכתוב הוא , אין לו טעם דעת האדם , כי החלרים גם הם ערי
מושב כמו ערי חומה , ויש פרוזות רבות יפות וגדולות מערי מצר חומה דלתים ובניח , ואעפ"כ
דין בחיהן בשדה הארץ , על כן נאמר יחשב בנפעל , לפי שהוא נגד מחשבות לבב האדם , והכלל
הזה יסדנו למעלה בפ"י דם יחשב לאיש ההוא (פרשה י"ז ד') , שאעפ"י שהמחשבה היא בחזירת
האדם , ומושב כל אחד כפי סברתו , מ"מ יתכן הנפעל , אם לפי רלחן האדם יחשוב כן , והשם
היודע האמת ילכוה לחשוב להפך , וכן הגדון בכתוב זה , וכן ונחשב לכם תרומתכם (במדבר י"ח
כ"ז) , וכיוצא בהן , ורמב"ן ז"ל לא אמר כן , וחוכן דבריו שנית עיר חומה , אחרי שנת ממכרו ,
שיש המוכר שנה תמימה בבית אחר , מתיאש מן הראשון , ולא תמעט מחייתו אם יחלט , אבל
בתי החלרים עשוין לשמירת השדות , ולהיותם מושב לעובדי האדמה , על כן דינס בשדה
הארץ , ואין טעם זה הגון כפי פרושו במלת חלרים , ועוד מה טעם לעיר גדולה מוקפת חומה
אחרי מות יהושע בן נון , שחדין בדין חלרים . [א"ה , אעפ"כ נראה בדברי הרמב"ן ז"ל שהם
נאות' לפשטות הכתוב , שהפרוזות הבנויות על פני השדה למושב החלרים ועובדי האדמה ,
נקראות חלרות (דק"רפ"ט ע"ט) , לפי שאין שם אלא בתים וחלרות לא שוקי' ורחובות ושערים ,
כמו בערים הבנויות חומה ובניח , ובתי החלרות הם כמו חלק מן השדות , לפי שהן בנויות
לכרן , וזהו לשון על שדה הארץ יחשב , ולא אמר בשדה הארץ יחשב , כמו שנאמר ונחשב לבס
תרומתכם כדגן (שם שם) , לפי שאין הכוונה על ההשחות שנין הנתיים ההם לשדות , כי אם
שהנתי' נחשבות עם השדות לפי שהן חלק משדי הארץ , ולכך דינס כדין השדות , ואולם כדי שלא
ישתנה דין הגאולה בכל עת , אמרו חז"ל שאין סומכין אלא על חומה שמוקפת צעת שנכנס
לארץ , אם בניאה ראשונה בימי יהושע , או בניאה שניה בימי עזרא , וכן בניאה שלישית בימות
הגאולה לעתיד ב"צ" : גאלה ההיה לו , בשדה הארץ שגאל מיד הלוקח בשני ממכרו עד
היוכל , כן תהיה גאלת בתי חלרים , לא בבית עיר חומה שאינו גאל רק עד חוס שנת ממכרו ,
ואמר כן נחלט ללוקח : וביוכל יצא , בשדה אחוזה אם לא גאל יולא ביוכל חוס , כן בתי
החלרים

ה מ ע ר

על פני השדה למושב חלרים וכורמים עיין בדבריו , והוא קדבר אשר דברנו , שיעקר בוונת
היוכל

(לב) וערי הלויים בתי ערי אהותם

(לב) וזאם דיא שטערטע דער לויים בעטריפֿט, נעהמליך דיא חייוער אין איהרען אייגעני

גאלח

טהומם

ר ש י

תרגום אונקלוס

(לב) וערי הלויים • מ"ח עיר שנתנו להם: יפקון: (לב) וקרני לויאי בתי קרני אהסנתהון

סורקן

גאלח

ב א ו ר

החללים, לא כנית עיר חומה שאין לו גאולת יובל, ומקרא זה ראיה למה שפרשנו למעלה (פסוק ל'), ורש"י ז"ל לפי גאולה תהיה לו, מיד אם ירלה, ובה יפה כמו מנח שדות, שהשדות אינן גאולות עד שתי שני, וביובל ילא זנס, והוא מזריית דת"כ, שאחר שהוזהר דינו לשדה ידענו שנהגין בו שתי הגאולות, ל"ו אמרו שבה הכתוב ליפות כחן מנח השדות, ולהשיותן לבתי ערי חומה שזמן גאולתן מתחיל מיד, אלא שאמרו אחר שנתת לו כח יפה שבשדות, וכח יפה שבבתי ערי חומה, יכול לא ילא ביובל, ת"ל וביובל ילא: (לב) וערי הלויים, מ"ח עיר שנתנו להם, לשון רש"י ז"ל, כלומר הערים שנתנו להם על פי ה' הם נקראים כאן ערי הלויים, והנתיים שבהן נקראים כאן בתי ערי אהותם, כי הערים הללו אהותם הם כמפורש לפנינו, ולכן נתייהן ועריהן דין שדה אהזה להם, אבל בתי לויים שבברי ישראל, או שבו עיר במדבר נאלת איזו שבת אין לעיר

ה מ ע ר

היובל היתה למען לא יפוכו איש מאחוזתו, וזה באמת תקנה גדולה לעמי הארץ, אשר אך תוונת שדותיהם יאכלו ומגו כבשימו יתכסו, כי להם לא יועיל הון ועושר לעשות מסחר וקנין, ואם ירבה להם כסף וזהב, עוד מעט ויאבד העושר ההוא בענין רע ואין כל מהוזה בידם להחיות את נפשם, ולזה טוב להם אם אין להם ידיהם למכור את נחלתם ממכר עולם; אולם האנשים אשר אוו למושב למו עיר גדולה, לה דלתים וברית, המה לרוב או אומנים עושי מלאכת חרש וחושב, או סוחרים ובעניי ארץ ולהם הכסף יענה את הכל, יען יקנו את הכל במחיר כסף, ולזה מן הטובה הגדולה להם, אם יוכלו למכור את ביתם לכמיתות לאסוף הון, או לעשות מלאכתם בחריכות או לערוב מערב. אולם יען לפעמים יקר מקרה שהאומן או הסוחר ילערך למעות רק לפי שעה וימכור את ביתו, ובימים מעטים ירוח לו ויתאבל על ביתו, לכן נחנה התורה שנה תמימה לגאול אך לא יותר, כי מתפארת העיר להיות בה היכלות בנויים לחלפיות נחמדים למראה עין, ולכן אם תהי' גאולת עולם לבית, הנה האיש אשר קנה בית לא יחזיק את בדקו כראוי, אף כי לא ייפהו ולא יוסיף עליו, כי יאמר למי אני עמל, עוד מעט ויבא הגואל ויקחנו מידי, אך בתי החכרים שהם רק למחסה לעובד האדמה מזרם ושלג מקור וחום, לשדות הארץ יחשבו אף המה. — ומה שאמרו חז"ל שהשדה לא יגאל עד שתי שנים מן המכירה, ובתי החכרים גם מיד, הדבר הזה נכון לפי משפט השכל, כי את לחמו יביא האיש על אופנים שונים, אולם אם לא יהיה לו ולאנשי ביתו מקום ללון, אין לך רעה גדולה מזו. (לב) וערי הלויים, הנה שבת לוי בכללו היו תופשי התורה להורות לעם את המעשה אשר יעשו, אף יודעי בינה לכל דבר חכמה, ובפרט היו לריבים להגות בחכמת השיר והניגון, גם היה מן ההכרח להיותם נכונים ליום מועד לבוא בית ה' ולעמוד לשרת בהיכל קדשו, וא"כ לא למדה ידם לעשות מלאכת מחשבת, אף לא היו עושי מסחר וקנין, והקיו את נפשותם ממתנות בני ישראל ומתבואות מגרש עריהם. גם קדושי ומשרתי עליון נאלה, לא יחשקו נפשם במותרות, ולא יבנו במו רמים ביתם אך כפי הצורך לחסות בכללם, ולזה מן הראוי שגם לבתייהם גאולה תהי' מיד בשדה הארץ, ויען כי יאות זאת לאנשים השקדים על דבר ה' להיותם שלויים ושקטים בלי דאגה ובלי תוגה, לכן נתן להם יתר שאת בגאולתם משאר שבטי ישראל כי יוכלו לגאול בשדות כבתיים בכל עת כמבואר, וגם מבירת הגזבר אינה מסקיעה מידם וקוזרת להם ביובל, כמו שקבלו חז"ל.

גאלת עולם תהיה ללויים :
(לג) ואשר יגאל מן הלויים ויצא
ממכר בית ועיר אהנתו ביבול כי

טהומסשטערטען, זא זאללען
דיא לויים איין עוויגעס איינלע-
זונגסרעכט האבען. (לג) ווען
יעמאנד פאן דען לויים זעלבסט
עטוואס איינלעזעט, זא ווירד

רצו פערקויפטע הויז, אונד דיא אייגענטוומסשטאדט אים יוכל וויעדער פרייא; דען דיא
היי

תרגום אונקלוס

פירקן עלם תהי ללויאי: (לג) ודי יפרוק
מן לויאי ויפקון וביני ביחא וקרני אחסנתיה
ביובלא

ר ש י

גאולת עולם. גואל מיד אפי' לפני שתי
שנים אם מכרו שדה משדותיהם הנתונות
להם באלפים שמה סביבות הערים או אם
מכרו בית בעיר קומה גואלין לעולם ואינו
חלוט לסוף שנה: (לג) ואשר יגאל מן הלויים.
ואם יקנה בית או עיר מהם: וילא ביובל. אותו ממכר של בית או של עיר וישב ללוי שמכרו ולא
יהי ח'יט כשאר בתי ערי קומה של ישראל וגאולה זו לשון מכירה. ד"א לפי שנאמר גאולת עולם
תהי ללויי יכול לא דבר הכתוב אף בלוקח ישרא שקנה בית בערי הלויים אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט
ת"ל ואשר יגאל מן הלויים אף הגואל מיד לוי גואל גאולת עולת: וילא ממכר בית. הרי זו מצוה
אחרת ואם לא גאלה יוצאה ביובל ואינו נחלט לסוף שנה כבית של ישראל: כי בתי ערי הלויים
היא

ב א ו ר

לעיר ההיא דין ערי לויים: גאלת עולם תהיה ללויים, כפי פשטי מקראות הללו יראה בעיני שנתן
להם הקב"ה כל מיני גאולות המפורשות למעלה בשדה אחוזה ובבתי ערי קומה ובבתי החללים
ועוד יותר מהן, והכתוב הולך ומונה הגאולות בקלרה, ואמר תחלה גאלת עולם תהיה ללויים,
לא בבתי ערי קומה שאינן נגאלין רק עד תום שנת ממכרם, ואלה נגאלין לעולם עד היובל,
וכן לא בשדה אחוזה שאינה נגאלת בשתי שנים הראשונים, ואלה נגאלין מיד, וכן שנו בת"כ:
(לג) ואשר יגאל מן הלויים, ואף גם זאת כל הרוכה ליגאל מן הלויים יבוא ויגאל, לא בשדה
אחוזה שאינה נגאלת אלא בגואל הקרוב אליו או השנינה ידו וגאלה, ואלה נגאלין מכל משפחת
הלוי, כל הרוכה יבוא ויגאל, ושעור הכתוב וכן אשר יגאל מן הלויים יגאלנה, מי שירכה
יגאל, וגם בגואל לוי נוהג דין זה, ולא תאמר לא נאמרו דברים אלו אלא בבן לוי שמכר ביתו
לישראל, אלא יוסקע מיד הלויים, אבל אם אחד מן הלויים יגאל הבית מיד הישראל, לא תלא
מידו, אלא יוחלט כשאר בתי ערי קומה, לפי שנאמר ביד לוי, אלא גם אם יגאל אחד מן
הלויים, ולא יגאלנה הלוי המוכר מידו, וילא ממכר בית, לא בבתי ערי קומה שאינן יולאין
ביובל, אלא אם לא נגאל הבית, מיד הישראל או מיד הלוי, וילא ממכר בית הלוי מיד הקונה
ביובל, וכן עיר אחוזתו, אם נמכרה ולא נגאלה מן הלויים, או שמכרו רחוב באחת מעריהם
למשמש הקונה ולא נגאל, תלא גם היא מיד הקונה ביובל בשדה אחוזה, והו פשט המקרא
הסתום הזה לפי דעתי, ורש"י ז"ל אמר ואשר יגאל מן הלויים, שירכה לגאול, ואין לו נמה
לגאול, וילא ממכר בית וגו', כלומר תשוב לו בחנם ביובל, ולפרשו הוא כדרך ואם לא מצאה
ידו וגו' וילא ביובל ושכ לאחוזתו, אבל הפי' זה דחוק בלשון הכתוב, היה לו לומר ואם לא
יגאל וילא ממכר בית. ורש"י ז"ל פי' ואשר יגאל מן הלויים, אשר יקנה בית או עיר מהם
וילא ביובל אותו ממכר בית או עיר וכו', וגאולה זו לשון מכירה, ד"א יכול אף זה אלא בישראל
שקנה מלוי, אבל לוי שקנה מלוי יהיה חלוט, ת"ל ואשר יגאל מן הלויים, אף הגואל מיד לוי
גואל גאולת עולם, וילא ממכר בית מצוה אחרת, אם לא גאלה יוצאת ביובל, והפי' השני
שנוי בת"כ, ומסכים לפרושו שהכתוב מדבר בשני דברים, ולרמז"ן ז"ל פרושים בזה קחם
מספרו.] ח"ה, הנראה בכונת הכתוב, לפי שאמר למעלה גאולת עולם תהי ללויים, יכול
שדה הלוי הנגאלת מלוי אחר תהיה ביד הגואל לעולם, ולא תלא ביובל, לפי שלשון גאולת
עולם סובל גם הפי' הזה, לכך אמר ואשר יגאל מן הלויים וילא ממכר בית וגו', שאין הכוונה
במה שאמר גאולת עולם, אלא שיכול לגאול לעולם, אבל השדה הנגאלת תלא ביובל: כי
בתי

בְּתֵי עָרֵי הַלְוִיִּם הוּא אֲחֻזַּתָם בְּתוֹךְ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וְשָׂדֵה מִגְרֵשׁ
עָרֵיהֶם לֹא יִמְכַר כִּי־אֲחֻזַּת עוֹלָם
הוּא לָהֶם: ס (לה) וְכִי־
יִמֹךְ אֲחִיקָהּ וּמָטָה יָדוֹ עַמֶּךָ

הייוער אין דען שטעדטען דער
לוים זינד איהר אייגענטהום
אונטער דען קינדערן ישראל'ס.
(לד) איין פעלד דאז אין דער נע-
העצן איהרען שטעדטען ליגט,
זאלל נאר ניכט פערקויפט
ווערדען קעננען, זאנדערן
איהר עוויגעס אייגענטהום

והחזקה בלייבען. (לה) ווען דיין ברודער נעבען דיר אבקעמט, אונד זיינע האנד זינקען לעסט,

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּיֹזְבֵאל אָרִי בְּתֵי קְרוֹי לְיוֹאֵי הִיא אֲחֻזַּתָהוֹן
בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (לד) וְחֶקֶל רְנוּחַ קְרוֹיָהוֹן
לֹא יוֹדְבָן אָרִי אֲחֻזַּת עֵלֶם הוּא לְרוֹן:
(לה) וְאָרִי יִחַסְבֵּן אֲחֻזָּהּ וּתְמוֹט יָדֶיהָ עַמֶּךָ

היא אחזתם. לא היו להם נחלת שדות
וכרמי' אלא ערים לשבת ומגרשיהם לפיכך
הם להם במקום שדות ויש להם גאולה
כשדות כדי שלא תפקע נחלתם מהם:
(לד) ושדה מגרש עריהם לא ימכר. מכר
גזבר שאם הקדיש בן לוי את שדהו ולא
גאלה ומכרה גזבר אינה יולאה לכהנים
ביוכל כמו שנאמר בישראל ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד (לקמן כ"ז) אבל בן לוי
גואל לעולם:

והחזקה

והחזקה

ב א ו ר

בְּהִי וְגו', לֹא הָיוּ לָהֶם נַחֲלַת שְׂדוֹת וְכַרְמִים, אֲלֹא עָרִים לְשֵׁבֶת וּמִגְרָשֵׁיהֶם, לְפִיכָךְ הָיוּ לָהֶם
בְּמִקּוּם שְׂדוֹת וְיֵשׁ לָהֶם גְּאוּלָּה כְּשְׂדוֹת, כִּדִּי שֵׁלֵךְ יוֹפְקֵעוּ נַחֲלַתָם מֵהֶם, מִפִּי רִשׁ"י ז"ל:
(לד) וְשָׂדֵה מִגְרֵשׁ עָרֵיהֶם, כַּמְסוּרָה בְּשֵׁרֶשֶׁת אֲלֵף מַסָּעִי: לֹא יִמְכַר, מִכַּר גֹּזֵר, שֵׁאִם הַקְּדִישׁ
בֶּן לְוִי שָׂדֵהוּ וְלֹא גֵאלָהּ וּמְכָרָהּ גֹּזֵר, אִינְהָ יוֹלָאָה לְכַהֲנִים בְּיוֹבֵל, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּיִשְׂרָאֵל וְאִם
מִכַּר אֶת־הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אֲחֵר לֹא יִגְאֹל עוֹד, אֲבָל בֶּן לְוִי גֹאֵל לְעֵלֶם, לְשׁוֹן רִשׁ"י ז"ל, וְכֵן הוּא
בְּת"כ וְאָמְרוּ אִו לֹא יִמְכַר מִכַּר עוֹלָם, כְּלוּמַר שֵׁלֵךְ יוֹבֵל לְכַהֲנִים, ת"ל כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא
לָהֶם, כְּלוּמַר אִם הִאֲזַהְרָה עַל מִכַּר עוֹלָם, מֵה נֹרֵךְ לֹמַר שֶׁהוּא לָהֶם אֲחֻזַּת עוֹלָם, וְכֵנֶה
אָמַר (פְּסוּק ל"ג) שֶׁהִיא אֲחֻזַּתָם, וְעוֹד יֵאָמֵר סָתֵם כִּי הִיא אֲחֻזַּתָם, וְיִדְעוּ שֶׁדִּין שְׂדֵיהֶם כִּדִּין
שְׂדֵה אֲחֻזַּת יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר עֲלֵיהֶן לְמַעַלְהָ וְהֶאֱרָן לֹא תִמְכַר לְכַמִּיתוֹת, וְעַל כִּרְחֹךְ בְּמִכַּר גֹּזֵר
מִדְּבַר, שֶׁכִּיּוֹלָא בִּזְהֻת יִשְׂרָאֵל אִינְהָ יוֹלָאָה בְּיוֹבֵל לְמַקְדִּישׁ, אֲלֵף הִיא כְּשֶׁהִרְסוּ לְכַהֲנִים,
וְאָמַר בְּלוֹיִם שֵׁלֵךְ יוֹבֵל מֵעַם כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם, שֶׁתִּהְיֶה אֲחֻזַּתָם לְעוֹלָם, אִפִּי
הַקְּדִישָׁה גֹאֵלָה לְעוֹלָם, וּמֵעַם זֶה עֲלָמוֹ אִין לְפָרֵשׁ הַכְּתוּב כַּפְּשׁוּטוֹ וְשֶׁהִיא מִגְרֵשׁ עָרֵיהֶם לֹא
יִמְכַר, כְּשֶׁהִיא אֲחֻזַּת יִשְׂרָאֵל אִפִּילוֹ בְּמַסְפַּר שְׁנֵי תְּבוּאוֹת, וְהַכְּתוּב שֶׁאָמַר גֵּאלַת עוֹלָם תִּהְיֶה לְלוֹיִם
מִדְּבַר בְּנֵתִים וְעָרִים, שֵׁאִם בֶּן מֵה טַעַם לֹמַר כִּי אֲחֻזַּת עוֹלָם הוּא לָהֶם, וְאִין הַמִּכַּר לְשֶׁה
הֵאֲחֻזָּה עֲלָמוֹ אֲלֵף לְשְׁנֵי תְּבוּאוֹת, אֲלֵף עָרֵי הַלְוִיִּם הַאֲמוּר לְשַׁעֲלָה כּוֹלֵל גַּם שְׂדֵה מִגְרֵשׁ עָרֵיהֶם,
שֶׁגַם הֵם כְּכֹלל הַעִיר, וְדִיּוּיָהֶן כִּדִּין הַבַּיִת, וְמֵה הוֹלֵךְ לְהוֹסִיף בְּשֶׁהִיא מִגְרֵשׁ דִּין מִכַּר גֹּזֵר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר
יִשְׂרָאֵל אִינוּ יוֹלָא בְּיוֹבֵל לְבַעַל הַאֲחֻזָּה הַמַּקְדִּישׁ אֲוֵתָהּ, וְכִלּוּיִם נִגְאֵל לְעוֹלָם, וּבְפָרֹשׁוֹ זֶה נִתְּסַלְקָה
תְּמוּיַת רִשׁ"י ז"ל עַל דְּבַרֵּי הַבְּרִייתָא, וְהַתִּישַׁב פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: אֲחֻזַּת עוֹלָם, שֵׁלֵךְ תִּלָּא
מִיָּד לְעוֹלָם אִפִּילוֹ אִם הַקְּדִישָׁה, לֹא בְּאֲחֻזַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁאִינְהָ לְעוֹלָם, שֶׁהִיא אִם הַקְּדִישָׁה וּמְכָרָהּ
גֹּזֵר יוֹלָאָה מִתַּחַת יְדֵי הַמַּקְדִּישׁ: (לה) וְכִי יִמֹךְ, פְּרָשְׁתִּיו (פְּסוּק כ"ה): וְכִי יָדוֹ עַמֶּךָ,
הַמְשִׁיל הַעוֹשֵׁר וְהַנְּכַסִּים אֵל הַיָּד בְּעֵלְתָּ הַעֲלָמָה וְהַכֶּזֶב, וְאֲנִדֵּן הַנְּכַסִּים לְהַתְמוּטֵת הַיָּד, וְעֲלִיו
הַנְּשֵׂאֵל וְהַחֻזְקָתָ בּוֹ, כֹּאֲדָם שֶׁרְגִלּוֹ מַטִּים וְקָרוֹב לְכַפּוֹל, וְכֵנֶה מִחֻזְקָ בּוֹ וּמוֹנְעוֹ מִלְּנַפּוֹל, בֶּן
הַלֹּאֲתָ

והחזקת בו גר ותושב וחי עמך: (לו) אר-תקח מאתו נשך ותרביית

וא זאללסט דוא איהן אונטער-שטיטצען, דאס אויך דער פֿרעמדע אונד געדולדעטע בייא דיר לעבען מעגע.

(לו) דוא זאללסט וועדער ציני נאך איבערשום פֿאן איהם נעהמען, וזאנדרען דיר פֿאר דייעם גאט.

תרגום אונקלוס

ר ש י

והחקף ביה דיר ותחב וחי עמך: (לו) לא חשב מניה חבוליא ורביחא ותדחל מאלהך * ניי ידור ויחוב וחי

(לה) והחזקת בו. אל תניחוכו אירד ויפול ויהיה קשה להקימו אלא חזקהו משעת מוטת היד למה זה דומה למשאי שעל החמור עודה על החמור א' תופס בו ומעמידו נפל לארץ חמשה אין מעמידין אותו: גרותו. אף אם הוא גר או תושב ואי זהו תושב כל שקבל עליו שלא לעבוד ע"א ואוכל נבלות: (לו) [נשך ותרביית. חד שווה רבנן ולעבור עליו בשני לחוין

ב א ו ר

הלואת כסף למטה ידו כמחזיק בו, שאם תניחוכו לנטול יקשה עליך אחרי כן להקימו, וזהו שאמרו בת"כ ומטה ידו עמך, אל תניחוכו אירד, הא למה זה דומה למשא שעל גבי החמור, עודנו במקומו אחד תופס בו ומעמידו, נפל לארץ חמשה אין מעמידים אותו: עמך, אללך וקרוב לך, שאתה יודע מה הוא לך: והחזקת בו, בו שב על ארץ לא על ידו, וכל שרש חזק בכבד הנוסף על התופס בכחו באינו דבר שלא ימוט: גר ותושב, לשי הפשט גר מארץ נכריה והוא תושב, כמו גר ותושב אנכי עמכם (בראשית כ"ג ד'), והוא גר שקבל עליו שלא לעבוד ע"א ואוכל נבלות, או גר מארץ נכריה שמתגורר בארץ, ואינו עובד ע"א, ותושב מבני החושבים בארץ, ולפי שניהן שוין, אמרו בת"כ גר זה גר לדק, ותושב גר אוכל נבלות: וחי עמך, אם אין לו להחיות עלמו, חזקהו להחיותו, ואם כן מלת והחזקת על ארץ שלפניו ועל גר ותושב שלאחריו, ולכן בעל הטעמים הפסיק במלת עמך, אלא את אחיך אתה מחזיק כשימוך ומטה ידו, שלא יבוא לכלל מחסור, אבל גר תושב כשהגיע למחסור אתה מצווה להחיותו, ולדעת רבותינו שגר זה גר לדק כל הזכרים בפסוק שוין להחזיקם כשימוכו ומטה ידס, וענין וחי עמך מצות עשה על פקוח נפש, ודעת רמב"ן ז"ל בספר המלות מצוה י"ח שגר הנאמר כאן על גר אוכל נבלות: (לו) אל תקח מאתו נשך ותרביית, לפי פשוטו מקרא זה מדבר שהלוהו סתם כסף או פירות, ולא התנה עמו שיתן לו נשך או תרביית, וכשפורע הלוה ורוכס ליתן לו מרצונו נשך או תרביית, הזהיר שאל יקחהו ממנו, והכתוב הסמוך מדבר שאל יתן לו כספו בנשך, שלא יתנה כך עמו, ואם התנה עובר בלאו, אעפ"י שלא פירע לו כלום, ויש מחלוקת בין גדולי המורים בענין נשך ורביית מאומרת בין נותן סתם, או שאמר בשביל מעותי שהיו בטלות

ה מ ע מ ר

(לה) גר ותושב וחי עמך, המעתיקים האחרונים השוו תרגום אונקלוס עם לשון הכתוב ועם דעת חז"ל שחלקו הכתוב לשתי מצות, האחת לישראל ובי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו, והשנית על הגר גר ותושב וחי עמך והעתיקו ד"ר ויחוב וחי עמך, אולם הרמב"ן ז"ל כתב ה"ל: "ואונקלוס עשה גר ותושב וחי עמך הכל מן המצוה ידור ויחוב וחי עמך וכו' ע"כ, וכן הגי' בדפוס ישן; ויפה העיר המכס. בעל אוהב גר כי דעת אונקלוס לפי הנוסח הזה היא עלמה דעת בעל הטעמים, והוא שאין הכתוב הזה כולל אלא כווי אחד, וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך הוא התנאי קשר ופול בו הלווי, ע"כ בא האתנח בעמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך הוא הלווי, ומלות גר ותושב ענינו יהיה גר ויהיה תושב כלומר יגור וישב, ע"כ באו בדרגא תביר בהפסק' סמותה ממלת וחי, כי עמך שבסוף הפסוק מוסב על שלשתן יגור עמך, ישב עמך, ויחיה עמך וכו' ע"כ, ודכרי פיחנס תן. (ד"ה).

גאטטע פֿירֿטען, אונד דייֿ
נען ברודער נעבען דיר לעבען
לאַססען. (לז) גיב איהם דייֿן
געלד ניכט אויף צינו, אונד
דיינען מונדפֿאַרראַטה ניכט
אויף איבערשוים. (לח) איך בין
דער עוויגע אייער גאטט, דער
איך אויס דעם לאַנדע מצרים

געי

ר ש י

אויֿן: [ויראת מאלהיך. לפי שדעתו של
אדם נמשכת אחר הרבית וקשה לפרוש
הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו
שהיו בטלו' אכלו הוכרך לומר ויראת מאלהיך
או התולה מעותיו באינו יהודי להלוותם
לישראל ברבית הרי זה דבר המסור ללבו
של אדם ומחשבתו לכך הוכרך לומר ויראת

ויראת מאלהיך ותי אחיה עמך:
(לז) את כספה לאתתן לו בגשך
ובמרבית לאתתן אכלה: (לח) אני
יהוה אלהיכם אשר הוצאתי

אתכם

תרגום אונקלוס

ויחי אחיה עמך: (לז) ית כספה לאתתן
ליה בבבוליא ובמרבית לאתתן מיכלה:
(לח) אנא יי אלהכון די אשיקית ירתכון

מארעא

אשר הוצאתי וגו'. והבאתי בין בבור

ב א ו ר

בטלות אכלך, ואם הוא רבית קלוזה שאסור מן התורה או לא, ואם לפרושנו בפסוק זה
כשנותן לו בדרך רבית אסור מן התורה אין לסמוך על דברינו, כי לשרש פשוטו של מקרא באנו
לא להורות הלכה: נשך וחרבית, חד שווים רבין ולעבור עליו בשני לחוין, לשון רש"י ז"ל,
אבל רמב"ן ז"ל אמר שלפי פשוטו נשך הוא המלוה מנה שיתן לו כל שנה ושנה חמשה שקלים
רבית, ולפי שמכבדן ועילה נקרא נשך כי אחריתו כנחש ישך, ותרבית הוא על שנה אחת, וזה
אינו נוסך, שלא יעלה יותר מן הסך ההוא, אבל הוא מרבית, ובסמוך אפרש בעו"ה: ויראת
מאלהיך, לפי שלא הלוהו על מנת שיתן לו רבית, אלא מטוב לבבו, יורה לעצמו היתר לקחת אותו
בשעת תשלומין, כשיתן לו הלוה הרבית מרובו ודעתו, ולא יירא אדם שיגנהו בשביל זה, אמר ויראת
מאלהיך שיסרע ממך אם תעשה כן. ורש"י ז"ל פי' לפי שהאדם מורה לעצמו היתר בשביל
מעותיו שהיו בטלות אכלו, הוכרך לומר ויראת מאלהיך, או התולה מעותיו בנכרי להלוותם
לישראל ברבית, הרי זה דבור המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכך הוכרך לומר ויראת מאלהיך:
והי אחיה עמך, לחזק ולהזהיר ומדרשו אהדר לי' ריבית דליחי עמך, כזה בהחזרת רבית
קלוזה, כענין שאמר בגזל והשיב את הגולה אשר גזל, מפי' רמב"ן ז"ל, ולפי פשוטו אם אתה
מל"ה לו בלי רבית או וחי אחיה עמך, אבל כשיתן לך רבית חייב אינן חיים, כי ירא ללוות מפני
הנשך: (לז) אח כספך, פרשנוהו (פסוק ל"ו), ואולי יש הבדל בין נשך לתרבית, נשך נקרא
כשמזלם מאה וחמשה בעבור מאה, שנושך מכספו ומפסיד, ותרבית אפשר בלי נשיכה, כגון
שהלוהו מאה כורים חטים על מנת שיגלה לו מאה וחמשה, והוולו החטים וקנה מאה וחמשה
בפחות ממה שהיו שוין מאה בשעת ההליאה, וזהו תרבית בלי נשך, ולכן אכל כסף נאמר נשך,
ואכל אוכל תרבית שגם זה אסור, ולפעמים יש נשך גם באוכל, וזהו נשך כסף נשך אוכל,
וכל שכן הוא מתרבית, ורמב"ן ז"ל אמר לפי דרכו (בפסוק ל"ו) שהמנהג להלוות את הכסף בנשך,
בכל שנה יתן כך, והאוכל ילונו עד הקציר, ואז ישרענו מנחנו בתוספת קלוב, אבל בגמרא
(ב"מ דף ס"ב ע"ב) הוכיחו שנסך ותרבית אחד הוא: (לח) אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי וגו',
פי' ראש"ע ז"ל שאמר כן בעבור גר ותושב וזו עמך, כי אני ה' הוצאתי אתכם מא"מ שהייתם
עם גרים ונתתי לכם אחוזה, אבל רבותינו ז"ל אמרו בת"כ על תנאי זה הוצאתי אתכם מא"מ
שתקבלו את מצות ריבית, אבל המורה במצות רבית מודה ביציאת מצרים, וכל הנוסר במצות רבית
בא"י כופר ביציאת מצרים, וטעם דבריהם שצוהו רבית דעת האדם תתירו, שמעותיו בטלות
זהלוה מתעסק ומרויח בהן, ולמה לא יהיה יתרון גם למלוה, אלא שהוא חוק מחוקי התורה הנעלם
משקיל דעת האדם, שנלעו בהן ישראל שהוציא השם אותם מא"מ באותות וכשופטים, ועל כן

לריבין

תרגום אשכנזי רמא

נעפיהרט, איך דאז לאנד
כנען איינצוגעבען, אונד אייער
גאטט צו זיין. (לט) ווען דיין
ברודער נעבען דיר פֿערצארט
אונד זיך דיר פֿערקויפֿט, זאָ
זאלסט דוא איהן ניכט וויא
איינען לייבאייגען ארבייטען
לאססען; (מ) וויא איין טאג
לעה.

אתכם מארץ מצרים לתת לכם
את ארץ כנען להיות לכם
לאֱלֹהִים: ם ששי רביעי (לט) וְכִי-
יִמֹךְ אֶחֱיָךְ עִמָּךְ וְנִמְכַר-לָךְ לֹא-
תַעֲבֹד בּוֹ עֲבֹדַת עֶבֶד: (מ) כְּשֹׁכֵר

כתושב

תרגום אונקלוס

ר ש י י

לשאינו צבור אף אני יודע ונפרע מן
המלוה מעות לישראל ברבית ואומר של
אינו יהודי הם. ד"א אשר הולאתי אתכם
מארץ מצרים על מנת שתקבלו עליכם
מלותי אפילו הן כבודות עליכם: לתת לכם
את ארץ כנען. בשכר שתקבלו מלותי;
להיות לכם לאלהים. שכל הדר בא"י אני
עבודה של גנאי שיהא ניכר בה כעבד
שלא יוליד בליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול מנעלו: (מ) כשכיר כתושב. עבודת קרקע ומלאכת
אומנות

מארעא דמצרים למיתן לכון ית ארעא
דכנען למהוי לכון לאלהא: (לט) וְאִרְי
יִתְמַסְבֵּן אַחֲרַיָּךְ עִמָּךְ וְיִזְבֵּן לָךְ לֹא תִפְלַח
בִּיה פּוֹלְחָן עֲבָדִין: (מ) כְּשֹׁכֵר בְּתוֹתְבָא
יהי

לו לאלהים וכל היוצא ממנה כעובד ע"א: (לט) עבודת עבד. עבודה של גנאי שיהא ניכר בה כעבד
שלא יוליד בליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול מנעלו: (מ) כשכיר כתושב. עבודת קרקע ומלאכת
אומנות

ב א ו ר

רביבין לקבל חקי אלהים כמו שפרשנו (פרשה י"ט ל"ו), ולכן המודה במלות רבית שהיא ישרה
מודה ביציאת מצרים, שהשם עושה אותות ומופתים, ועל כן יזוה על חקי קדש, והכופר
במלות רבית כאילו כופר ביציאת מצרים: להח לכם אח ארץ כנען, אשר בחר לשנתו מכל
הארצות: להיות לכם לאלהים, לתת מקדשו בתוכם ולהשבין בניכם שכינתו, ואין זה רק
בארץ כנען אשר בחר בה אלהים, מקום המקדש והנבואה והאותות והמופתים, שאני נודע לכם
על ידיהן לאלהים אלהי ישראל, שאתם נבדלין לי מכל האומות, ואין בן בשאתם גולים ממנה,
שאין חזין ואין אות ומופת בארץ העמים, ונדמה כאילו איני אלהיכם, שהרי אין יתרון שלכם
על העמים נראה שם, ולכן לוייתי לכם המלות החלויו' בארץ כנען שמטה ויוכל, וראוי לכם לקיימם
שלא תגלו מן הארץ, וכן בפרשת המילה סמך מתנת הארץ עם היות להם לאלהים שנא' ונתתי
לך ולזרעך אחריך וגו' את כל ארץ כנען לאחות עולם והייתי להם לאלהים, ובפרשנו שם הרחבנו
בה, וזהו ששנו בת"כ לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלהים מיכן אמרו כל בר ישראל
היושב בארץ ישראל מקבל עליו עול מלכות שמים, וכל היוצא לחוזה לארץ כאילו עובד ע"א, וכן
בדוד הוא אומר אחרים הם לפני ה' כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים
אחרים (ש"א כ"ו י"ט), וכי עלתה על דעתנו שדוד המלך עובד ע"ז, אלא שהיה דורש ואומר כל
היושב בא"י מקבל עליו עול מלכות שמים, וכל היוצא לחוזה לארץ כאילו עובד ע"ז: (לט) וכי
ימוך וגו' ונמכר לך, אמרו רבושינו ז"ל שלא ימכר עכמו אלא מפני הדחק, לא שימכרו עצמו
להניח המעות בבישו, או לקחת בו דבר: לך, בין מוכר עצמו בין מנרהו ב"ד לא ימכר אלא
לך, מנרייתא דת"כ: לא תעבד בו עבדת עבד, עבודה של גנאי שיהא ניכר בו כעבד, שלא
יוליד בליו אחריו לבית המרחץ ולא ינעול מנעלו, מפ"י רש"י ז"ל, וכן הוא בת"כ, ולפי שהתורה
קוראו אחיך, וקוראו עבד, אמרו שם אתה תהג בו באח, והוא ינהג בעלמו כעבד, וזה ענין
נאות נפי' הכתוב, וכן דרשו בו, בו אי אתה נוהג כעבד, אבל עובד אתה בנן חורין עבודת
עבד, כלומר בן חורין שאינו מכור לעבודת רבו, והשכיר עצמו לשרת ולהוליך בליים לבית המרחץ,
מותר להשתמש בו, שלא הקפידה תורה אלא במכור לכל דבר מפני דוחקו שאין דעתו להתבנות
בעבודות כזויות, אבל אם נשכר מדעתו לכך, אין לבו דוי על בזיונו, גם בן חורין עושה לרבו
התנס כן מפני כבודו, ואינו בזיון לו: כשכיר כתושב יהיה עמך, אעפ"י שמכר עצמו לך
בנסף

לעהנער, איין גערולדעטער
הייזלינג, מאג ער בייא דיר
זיין, אונד ביו צום יובעליאהר
דיענען; (מא) אלסראן אבער
ציעהעט ער מיט זיינען קינדערן
פאן דיר וועג קעהרט צו זיינעם געשלעכטע צוריק, אונד געלאנגעט וויערער צום אייגענע

כתושב יהיה עמך עד שנת הילב
יעבד עמך: (מא) ויצא מעמך הוא
ובניו עמו ושב אל משפחתו ואל

אחוז
טהום

ר ש י

תרגום אונקלוס

חומות בשאר שנים הזנהג בו: עד שנת
היובל. אם פגע בו יובל לפני שש שני היובל
מוציאו: (מא) ובניו עמו. אמר ר' שמעון
אם הוא נמכר בניו מי מכרן אלא מכאן
שרבו חייב צמונות בניו: ואל אחוזת אבותיו. אל כבוד אבותיו ואין לזולו בכך:

יהי עמך עד שנת הילבא יפלה עמך:
(מא) ויפוק מעמך הוא ובניו עמיה ויחוב
לורעיה
אחוז

ב א ו ר

בכסף שקבל, והרי הוא מכור לך לכל עבודתך, ולא יפטר ממך קודם זמנו, ותוכל לכופו לעשות
באר תלוה עליו, תנהג עמו כשכיר שנשכר לך לעבודה ידועה, ולפי שאין השכירות משתלמת
אלא לבסוף אם תפנד עבודתך עליו יניח עבודתך וילך לו, או כחושב היושב בביתך והוא
מאובלי לחמך, שמדרכו לעבוד לבעל הבית, חלף טובותיו, וכן חושב הארץ מדרכו לעבוד
לאדוני הארץ, וכשתכניד על החושב יעזבך וילך לו מביתך או מארצך, ומדרך בני האדם שיהנו
עם שכיר ותושב בדרך כבוד ולא יכנידו עליהן, כן יהיה העבד עמך: עד שנת היובל,
כבר נאמר למעלה שהעבדים יוכאים ביובל, ואמרו רבותינו שאלו ללמד אם פגע בו יובל לפני שש
שנים היובל מוציאו, בין מוכר עבדו בין מכרוהו ב"ד, בין נרצע קודם שש לרציעתו בין לאתר
שש, ולפי פשוטו יאמר שלבד לענין זה אינו דומה לשכיר ותושב, שהוא חייב לעבוד עמך עד
היובל, שאם מכר עבדו לשנים רבות, או נרצע עבדו עד היובל, אין לו רשות ללאת מתחת
ידך עד שנת היובל, ולענין זה הוא כעבד ומור שקנית מן הגוים, ואז חייב אתה לשלחו חנם:
(מא) ויצא מעמך הוא ובניו עמו, אמר ר' שמעון אם הוא נמכר, בניו מי מכרן, אלא מכאן
שרבו חייב צמונות בניו, מפי רש"י ז"ל, ולפי פשוטו לא יאמר לו רבו אתה נמכרת לי ואני
חייב לשלחך חפשי ביובל, הנח לי בניך שכלכלתים עד היום, ואכלכלם מכאן ואילך שיעבדוני
במקומך שהרי הם לא נמכרו לי, אלא חייב לשלח אותם ואת בניו עמו ביובל: ושב אל
משפחתו, כאמור למעלה ואיש אל משפחתו תשובו (פסוק י'), ואמרו רבותינו שהמקרא הזה
בא לרבות על מכרוהו ב"ד שמים או שלש שנים לפני היובל שהיובל מוציאו: ואל אחוזת אבותיו
ישוב, לפי פשוטו אם היה לו אחזה, ומכר אותה בעניו, ואח"כ העני יותר ומכר עבדו,
כשיוצא ביובל ישוב אל משפחתו להיות חפשי כמוהם, גם אחוזתו היולאת מיד הקונה ביובל,
ישוב אליה, שלא נאמר לפי שזול בעלמו ונמכר לעבד אינו ראוי עוד שתהיה לו אחזה בארץ כשר
ואדון, אלא גם לאחוזת אבותיו הנכבדים ישוב, ובת"כ שנו למה שהחזקו משפחתו הוא שב לבני
ר' מאיר, ר' יהודה אומר למשפחתו ולאחוזתו הוא שב, ואינו שב לאררה שהיה בו, וכן בגולה,
פי' כך נחלקו בגולה לעיר מקלט ושם, וזה קרוב לענין שאמרנו, שהכתוב מרבה שישוב אל
משפחתו

ה מ ע ר

(מא) ויצא, לדעתי הפסוק הזה הוא אך לנתינת טעם, ואמר בעבור זאת ילא הוא ובניו
ביובל, לפי שבשנה ההיא ישוב אל משפחתו ואל אחוזת אבותיו כי אין לך אדם בישראל שאין
לו חלק ונחלה בארץ, ויעבדו הוא ובניו את אדמתם ולא יהיו לריבים להשתעבד עוד לאחר,
ואם גם לא תספוק אדמת חלקו למכרום ואתו ואת נפש ביתו, הלא גם משפחתו ישובו לאדמתם
ולנחלתם והוא ישוב אליהם והמה יקעדוהו במשען לחם וכמשען מים.

תרגום אשכנזי רמב

טהום וינער עלמערן; (מג) דען זיא זינד מיינע קנעכטעדא איך זיא אויס מצרים גע׳הרט האבע, זיא מיססען ניכט וויא שקלאפען פערקויפט ווערדען. (מג) דוא מוסט ניכט מיט הער-טע איבער איהן הערשען, אונד ד׳ך

אַחֲזַת אֲבֹתָיו יָשׁוּב: (מג) כִּי-עֲבָדֶי הֵם אֲשֶׁר-הוֹצֵאתִי אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִמְכְרוּ מִמְכַּרְתֶּעֲבָדֶי: (מג) לֹא-תִרְדֶּה בּוֹ בְּפֶרֶךְ וְיִרְאֵת מֵאֲלֹהֶיךָ

ר ש י

תרגום אונקלוס

אחזת אבותי ישוב: (מב) כי עבדי הם שטרי קודם: לא ימכרו ממכרת עבד. בהכרזה כאן יש עבד למכור ולא יעמידנו על אבן הלקח: (מג) לא תרדה בו בפרך. מלאכה שלא ללורך כדי לענותו אל תאמר לו הכוס לי את הכוס הזה והוא אינו לריך עדור תחת ועבדך

לִירְעִיתָהּ וְלֹא-אֶחְסַנְתָּ אֶבְהִתוּהִי יָתוּב: (מג) אֲרִי עֲבָדֵי אֲיִנּוּן דִּי אֲפִיקִית יִתְהוּן מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם לֹא יִוְדְבְּנּוּן זְבוּן עֲבָדִין: (מג) לֹא תִפְלַח בֵּיהּ בְּקִשְׁיָו וְתִדְחֵל מֵאֲלֹהֶיךָ: ועבדך

ב א ו ר

משפחתו ואל אחותו ולא יגרע ממשפחתו בעבור שנמכר לעבד, ולא נחלקו רק אם גם לשירתו ישוב אם לא, ולכן רש"י ז"ל שפי' אל אחוזת אבותיו ואל כבוד אבותיו ואין לזלזלו בכך, אחוזה חזקה, בשעת ר' מאיר היא, אלא שהוליא מלת אחוזה מפשוטו, ואפשר שגם רבותינו הניחו הפשט במקומו, וכמו שאמרנו, וראיה שדרשו בן גם למעלה (פסוק י'), ושם אין יתור בכתוב: (מב) כי עבדי הם, מאז הם וזרעם עבדים לי, מטעם אשר הולאתי אותם מארץ מצרים על ידי הטובה הגדולה הזאת שעשיתי עמהם, לפדות גוי מקרב גוי באותות ובמופתים, נעשו לי עבדים, כמו שאמרנו הענין הנכבד הזה כפי' רוח חן (פרשה ט"ו א'), ואיך יעבוד בהם זולתי כדרך שעובדים בעבדים, אלא הנמכר מהם לאחר הן ע"י גנבה או מעלמו מדותק השעה, אעפ"י שיעבוד לקונה אותו, לא יהיה בעיניו כעבד להעבירו בזיון, או להחזיק בו לדורות, כי לא ימכרו ממכרת עבד לדברים באלה, אלא כשניר כחושב ינהגו בו, וביובל ילא לחפשי וישוב להיות אדון, זהו פשוטו של מקרא, וזהו שנו בת"כ כי עבדי הם שטרי קדם עליהם ראשון, אשר הולאתי אתכם מארץ מצרים, על תנאי שלא ימכרו ממכרת עבד, ואמרו עוד דבר אחר לא ימכרו ממכרת עבד, שלא יעמידנו בסימטא ועל אבן הלקח, בהכרזה כאן יש עבד למכור, ולא יעמידנו על אבן הלקח, כמו שפי' רש"י ז"ל, כלומר המכירה עלמה תהיה בדרך כבוד, ולא תדמה למכירת עבד מעמים אחרים: (מג) לא תרדה בו בפרך, כמו וירדו דגת הים (בראשית א' כ"ו), שנופל על הנגישה בכה במקל וברצועה, וכן הרודים בעם העושים במלאכה (מלכים א' ה' ל'), כדרך שמכריחים את הנהמות, ומלת בפרך על הקושי, וכן ת"א בקשיו המשברת את הגוף, כמו ויעבדו מצרים את ב"י בפרך (שמות א' י"ג), על דרך שמשעבדין בעבדי' כנעני', כמו שאמר וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט ומת תחת ידו (שם כ"א ב'), ואין בן ממשלה שהיא בלוי ולא תתכן בנהמה שאין בה דעת, לא כראב"ע ז"ל שפי' תרדה בו כעם ממשלה, אבל רבותינו ז"ל בת"כ שנו לא תרדה בו בפרך שלא תאמר לו תן לי את הכוס הזה והוא אינו לריך לו וכו' עדור תחת הגפן עד שאבא, וכן פי' רש"י ז"ל מלאכה שלא ללורך כדי לענותו, הוסיפו גם עבודות קלות כשהן שלא ללורך רק לענות הגוף ולשבר הלב, לא שהוליאו המקרא מפשוטו: ויראח מאלהיך, אם הוא עבד כנעני ואיך ירא ממנו, ירא מאלהיך

ה מ ע מ ר

(מג) לא תרדה בו, הרב המבאר אמר ואין בן הממשלה שהיא בלוי, ולא תתכן בנהמה שאין לה דעת, והשיג בזה על הראב"ע ז"ל, אולם כבר בא תמשילוהו במעשי דידך (תהלים ח' ז') ושם אין הכוונה על ממשלת אדם על איש זולתו, וכן ומשל במכמני הזהב (דניאל י"א מ"ג).

דיך פאר דיינעם גאטטע פירט.
טען. (מד) קנעכט אונד מאגד,
דיא פֿעלליג דיר לייבאייגען,
קאנגסט דוא פֿאן דען פֿעל.
קערן, דיא אום אייך הערום
וואהנען, אויס איהנען קאנגסט
דוא קנעכט אונד מאגד קויפֿען.
(מה) אויך אויס דען קינדערן
דער גערולדעטען, דיא זיך
בייא אייך אויפֿהאלטען, אויס
איהנען קעננעט איהר קויפֿען
אונד אויס איהרעם געשלעכֿ.

מִלְהֵיךָ: (מד) וְעַבְדְּךָ וְאִמְרֵךָ
אֲשֶׁר יְהִי לְךָ מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
סָבִיבְתֵיכֶם מֵהֵם תִּקְנוּ עֶבֶד
וְאִמָּה: (מה) וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשְׁבִים
הַיְגָרִים עִמָּכֶם מֵהֵם תִּקְנוּ
וּמִמִּשְׁפַּחְתָּם אֲשֶׁר עִמָּכֶם אֲשֶׁר
הוֹלִידוּ בְּאֶרְצְכֶם וְהָיוּ לָכֶם

לאחזה

טע, דאז בייא אייך איזט, דאז זיא נעהמליך אין אייערעם לאנדע געצייגט האכען, דיע

ר ש י

חרגום אונקלוס

תחת הגמן עד שאבא שמה תאמר אין מכיר
בדבר אם לזורך אם לאו ואומר אני לו
שהוא לזורך הרי הדבר הזה מסור ללבו
לכך נאמר ויראת: (מד) ועבדך ואמתך
אשר יהיו לך. א"ת א"כ כמה אשתמש בעבדי
איני מושל באומות איני נוהל שהרי
הזהרתני לא תחיה כל נשמה (דברים כ')
אלא מי ישמשי: מאת הגוים. הם יהיו
לך לעבדים: אשר סביבותיכם. ולא שבתוך
גבול ארצכם שהרי בהם אמרת לא תחיה כל נשמה:
לישא נשים בארצכם וילדו להם הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה אלא אתה מותר לקנותו
בעבד: מהם תקנו. אותם תקנו:

(מד) וְעַבְדְּךָ וְאִמְתְּךָ דִּי יְהוֹן לְךָ מִן עַמֵּי
דִּי בְּסַחְרֵיכֹון מְהוֹן תִּקְנוּ עַבְדִּין וְאִמְהוֹן:
(מה) וְיֶאֱפֶ מִבְּנֵי רַחוּבֵי עַרְלֵיָא דְדִירִין
עִמָּכֹון מְהוֹן תִּקְנוּן וּמִנְרַעִיתְהוֹן דִּי עִמָּכֹון
דִּי אֲתִילִידוּ בְּאֶרְעֹון וְיְהוֹן לְכֹון לְאַחְסָנָא:
והחסנון

גבול ארצכם שהרי בהם אמרת לא תחיה כל נשמה: שבו מסביבותיכם
לישא נשים בארצכם וילדו להם הבן הולך אחר האב ואינו בכלל לא תחיה אלא אתה מותר לקנותו
בעבד: מהם תקנו. אותם תקנו:

ב א ו ר

בי יכיב את רינו. ולשעת רבותינו ז"ל שנו שמה תאמר לזורך עממי אני עושה; הרי הדבר מסור
ללב, ולכך נאמר בו ויראת מאלהיך: (מד) ועבדך ואמתך אשר יהיו לך, למי שעל הישראלי
אמר כי עבדי הם, שלא יהיו לך לעבדים, אמר ועבדך ואמתך אשר יהיו לך, כלומר אותן
שיהיו עבדים לעבדך, תקנה מאת הגוים וגו', ורש"י ז"ל סי' א"ש תאמר אם כן כמה אשתמש,
בעבדי איני מושל באומות איני נוהל, שהרי הזהרתני לא תחיה כל נשמה, אלא מי
ישמשי: מאת הגוים, סי' רש"י ז"ל הם יהיו לך לעבדים, ורש"י ז"ל נדחק בלשון זה, כי
הכתוב אומר מהם תקנו, ולדעתי כוונת רש"י ז"ל שאמר הם יהיו לך לעבדים, אם ימכרו את
עמם לבם, כי לא חסרתיו רק אלה שבגבול ארצכם, וכן מהם תקנו עבדים שיביאו מארצות
רחוקות לסחורה ומלת מהם חפר ור"י, וא"כ מאת הגוים אשר סביבותיכם, להוליא מאותן
שבארץ שהן בכלל לא תחיה כל נשמה, וכמו שפירש"י ז"ל, לא שמתיר לקחת מן הגוים
שבסביבותיה' בניהם ובנותיהם בחזקה לעבדים ולשפחות, אלא שמהם תקנו עבד ואשה שיביאו לארצכם
ומכרום עס, כי יש סוחרים נפש אדם כנוצר נכונות לור צם' יחזקאל: (מה) וגם מבני
התושבים הגרים עמכם, כמו שמתיר לכם להשתעבד בענו"ס אשר סביבותיכם, מותרין אתם
גם בבני התושבים, והן גרים שקבלו עליהן שלא לעבוד ע"ז, כמו גר תושב האוכל ובלות, אעפ"י
שהם גרים עמכם, אין להם דין ישראל, אלא מהם תקנו, מאותן הבנים תקנו מיד אבותם המוכרים
אותם: וממשיפחתם אשר עמכם, מאותן בני התושבים שהולידו אותן אבותיהן בארצכם מננות
הכנענים אעפ"י שזד האם מכנענים, הואיל ואבותיהם גרים תושבים מארצות אחרות, מותרין
אתם לקנות לעבדים: והיו לכם לאחזה, מלמד שיהיו עבדים להשתעבד צם, גם לא יגאלו

לאַחֲזָה: (מ) וְהַתְנַחֲלֶתֶם אֹתָם
 לְבָנֵיכֶם אַחֲרֵיכֶם לְרֵשֶׁת אַחֲזָה
 לְעַלְמָם בְּהֵם תַּעֲבֹדוּ וּבְאַחֲיֵיכֶם בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאֲחִיו לְאֲתֵרְדָה בּוֹ
 בְּפָרְךָ: ס שְׂבִיעִי (מז) וְכִי
 תִשָּׂיג יָד גֵּר וְתוֹשֵׁב עִמָּךְ וּמֶךְ

זע קעננען אייער אייגענטהום
 ווערדען. (מ) איהר קעננעט
 זיא אויך אייערן קינדערן אלס
 איין ערבנוט הינטערלאססען,
 אונד אלזא אויף עוויג אלס
 שקלאצען געברויצען; אונטער
 אייערן ברידערן דען קינדערן
 ישראל'ס אבער, זאלל איינער
 איבער דען אנדערן ניכט מיט
 שטרענגע העררשען. (מז) ווען
 איין פֿרעמדער אָדער געדולדעמער כּיִיא דיר צו פֿערמעגען קעממט, דיין ברודער
 אַבער

תרגום אונקלוס

(מ) וְתִחַסְנֹן יִתְהוֹן לְבָנֵיכֹן בְּחֵרִיכֹן לְמִירַת
 אַחְסָנָא לְעַלְמָם בְּהוֹן תְּפִלְחוּן וּבְאַחֲיֵיכֹן בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל גֵּבֵר בְּאַחֲוֵהֵי לָא תְּפִלַּח בֵּיהּ בְּקִשְׁוֵי:
 (מז) וְכִי תִשָּׂיג יָד עֵרְלָא וְתוֹתֵב עִמָּךְ

ר ש"י
 (מז) והתנחלתם אתם לבניכם. החזיקו
 בהם לנחלה לצורך בניכם אחריכם. ולא
 יתכן לפרש הנחילום לבניכם שא"כ היה לו
 לכתוב והנחלתם אותם לבניכם. והתנחלת'
 כמו והתקוקתם: איש באחיו. להביא נשיא
 בעמו ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך:
 (מז) יד גר ותושב. גר והוא תושב כתרוממו
 ויחמסכן
 ערל תותב וסופו מוכיח ונמכר לגר תושב: וכי תשיג יד גר ותושב עמך. מי גרס לו שיעשיר דבוקו עמך:
 ומך

ב א ו ר

ולא ילאו ציובל, אלא דינס באחזה שהיא שלך ואין לאמר חלק בו, וכמו שיפרש בכתוב הסמוך:
 (מ) והתנחלתם אחם וגו', זה פירוש והיו לכם לאחזה, כשזה אחזה שאדם מנחיל לבניו אחריו,
 בן ינחילו עבדיהם לבניהם אחריהם, כי יבוסו אותם להיות להם לעבדים, והוה הרדייה, והוה
 ענין והתנחלתם, שהקונים ישתעבדו גם ויבניעו, להיות גם עבדים לבניהם אחריה', והוה שפי'
 רש"י ז"ל באמרו החזיקו בהם לנחלה לצורך בניכם, ולא יתכן לפרש הנחילו לבניכם, שאם כן
 היה לו לכתוב והנחלתם אותם לבניכם, והתנחלתם כמו והתקוקתם ויפה פי', אבל אונקלוס
 ז"ל תרגם ותחסן יתהון: לרשת אחזה, שיירשום אחריו באחזה שזה הבאה מאב לבניו: לעלם
 בהם תעבדו, לפי הפשט בא לומר שאינו יולא ציובל, אע"פי שאמר למעלה ואיש אל משפחתו
 תשיבו (פסוק י'), והעבדים הללו יש להם משפחה בארצכם באמור בפסוק הקודם לא ישבו
 אליהן, אלא לעולם בהם תעבדו, ולענין זה שזה לאחזה הקיימת לעולם, לא שדינה באחזה
 שאין ראשי למכרה לנמיתות, אלא ראשי למוכרו למי שירכה לחלוטין, ורבותינו ז"ל בת"כ ובגמרא
 דרשו עליו: ובאח בהם בני ישראל וגומר, ואין זה נגד לעולם בהם תעבדו, אלא שיהיה
 נגאל בשני עבודתו ויולא בש או ציובל, שלא היה כריך להאמר, כי מסורשין הגאולות למעלה
 בפרשה, וכן האזהרה לא תרדה גם בפרך כנר נאמר למעלה, לכן פי' רש"י ז"ל ובאחיהם
 וגו' איש באחיו, להביא נשיא בעמו, ומלך במשרתיו שלא לרדות בפרך, והוא ענין נאה,
 כמו שהעבדים העברים הנמכרים לנו, אין ראשי לנו לרדות גם כמו בעבדים, בן הדין ונהג
 בעבדי המלך ומשרתיו, אע"פי שייבין לשמוע לנשיאם ולעבוד למלכם, אינו ראשי להחשיבם
 בעבדים ולכוף אותם למלאכות קשות, לרדות גם בפרך, אלא יהיו בעיניו כאחים, וינהיגם
 לאט ולא יכניד עולו עליהם, אבל באחרים מותר לו לרדות, וכמו שמלינו בשלמה שלא שס
 גם אחד מישראל לחובב בהר ובנושא סבל כי אם הגרים והגוים ממשפחות הכנעני, ויפה מוסב
 על ענין הפרשה כלה: (מז) וכי תשיג יד וגו', כמו והשיגה ידו ומלא (פסוק כ"ו), וכן זה
 שהשיגה ידו למכוא הון: גר ותושב עמך, גר מאכץ וכריה שנעשה תושב בארץ, כמו שפרשונו
 למעלה (פסוק ל"ה), וכן אמר רש"י ז"ל גר והוא תושב כתרוממו ערל תותב, וסופו מוכיח ונמכר

תרגום אשכנזי

אבער קעממט אב, אונד פֿער-
קויפט זיך אן דען פֿרעמדען,
דער בייא דיר וואָהנט, אָדער
אן איינען דער פֿאן איינער
אויסלענדישען פֿאַמיליע אַב-
שטאַממעט; (מח) נאַכרעם
ער פֿערקויפט וואָרדען, פֿיני-
דעט דאָ אַינלעזונגסרעכט
שטאַטט; איינער פֿאן זיינען
ברידערן לעזט איהן וויערער

ב ה ר כה
אָחיד עמוּ וְנִמְכַר לְגֵר תּוֹשֵׁב עִמָּךְ
אוּ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר: (מח) אָחֵרִי
נִמְכַר בְּאֵלֶּה הַתְּהִיחֵלּוּ אַחֵד
מֵאֵחָיו וּבְאֵלָנּוּ: (מט) אֲוֹדֵדּוּ אוּ
בְךָ דָדּוּ וּבְאֵלָנּוּ אוֹ-מִשְׁאֵר בְּשָׂרוֹ

ממשפחתו

אין. (מט) אָדער איין פֿאַטערברודער אָדער פֿאַטערברודערס זאָהן, אָדער אויך זאָנסט

תרגום אוגקלוס

וְיִתְמָסְכֵן אַחִיד עִמָּיָה וְיִזְבֵּן לְעֵבֶל תּוֹחֵב
דְּעִפָּךְ אוּ לְאַרְמָאִי מוֹרְעִית גֵּיזְרָא: (מח) בְּחַר
דִּיזְבֵּן פּוֹרְקָנָא תְּהִי לִיה חַד מֵאַחֵיהּ
יִפְרָקִינִיָּה: (מט) אוּ אַחְבּוּתִי אוּ בֵר אַחְבּוּתִי
יִפְרָקִינִיָּה אוּ מְקָרִיב בְּשָׂרִיָּה מוֹרְעִינִיָּה

יִפְרָקִינִיָּה

ידך הכתוב מדבר ואעפ"כ לא תבא עליו בעקיסין מפני חלול השם אלא כשכא ליגאל ידקדק בחשבון
לפי המגיע בכל שנה ושנה ינכה לו הנכרי מן דמיו אם היו עשרים שנה משמכר עד היובל וקנאו
בעשרי' מנה נמלא שקנה הנכרי עבודת שנה במנה ואם ששה זה אללו חמש שנים. ובא ליגאל ינכה
לו חמשה מנים ויתן לו העבד ע"ו מנים וזהו והיה כסף ממכרו במספר שנים:

כימי

ר ש י

ומך אחיד עמו. מי גרס לו סימוך לדבוקו
עמו על ידי שלמד ממעשיו: משפחת גר.
זה הנכרי כשהוא אומר לעקר זה הנמכר
לע"א עכמה להיות לה שמש ולא לאלהות
אלא לחטוב עלי' ולשאוב מים: (מח) גאולה
תהיה לו. מיד אל תניחהו שיטמע עד שנת
היובל שהרי כל עלמו לא קנאו אלא לעבדו
עד היובל שהרי ביובל ילא כמו שנאמר
למטה וילא בשנת היובל ובנכרי שתחת

ב א ו ר

לגר תושב: עמך, טפל לך: ומך אחיד עמו, שיספל בערכו ויטפל לו: לעקר, פי' רש"ס
ז"ל שנעקר מזה המלכות רחוק מארצכם לא תושב ולא גר ולא גוי וואזרח, ואיני מנין דבריו, שאם
נעקר והוא רחוק מן המדינה איך נאמר ואם לא יגאל באלה וילא בשנת היובל הוא ובניו
עמו (פסוק נ"ד). ורש"י ז"ל פי' משפחת גר, זה הגוי, כשהוא אומר לעקר זה הנמכר לע"ו
עכמה להיות לה שמש, ולא לאלהות אלא לחטוב עמים ולשאוב מים, והוא מת"כ, וכתב רמב"ן
ז"ל שאם בן יאמר לעקר ומשפחת גר, וקרא ע"ו עקר, לפי שאדם חייב לשרש אחריה ולעקרה,
ואנקלוס תרגם לארמאי, והוא הנכון, וזכר הכתוב הנמכר לגר התושב עמו, והנמכר לעקר משפחת
הגר שהוא הגוי עכמו, מל' עקר שרש הי' (דניאל ד' ג'), ואמר משפחת גר, שהגר והתושב שהשיג ידו עמו,
המחבר באח שמך עמו שימכר לעקר משפחתו. ואפשר לדעתי לפרש עקר שנעקר יחידי ממשפחתו
שהיא בארץ נכריה, ובא אל ארצנו ומסתחר בה, ואינו תושב היושב בקרבנו, אלא מעובדי כו"ס,
שאין אנו מניחין לו להיות תושב בערינו, וכל זמן שהוא בארצנו נמנע מעובדה, והו' משפחת
גר, שנעקר משפחת גר ובנכריה לנו ונמכר אליו עברי לשרתו: (מח) אחרי נמכר גאלה חתיה
לו, מיד אל חניחוהו שיטמע עד שנת היובל, שהרי כל עלמו לא קנאו אלא לעבדו עד היובל,
שהרי ביובל ילא, כמו שנאמר למטה וילא בשנת היובל, לשון רש"י ז"ל, והיא מלות עשה לכל
ישראל שנגאל אותו ואח"כ כוה בקרובים שהן קודמים, וטעם המנה ברור שלא יטמע וילמד
מעשיהם, כי בשאר הנמכרים הגאולה בקרובים ראיה, לשון הרמב"ן ז"ל: אחד מאחיו
יגאלנו, אחד המיוחד שבהם, מכאן שאחיו מאביו קדם לאחיו מאמו כז"ל: (מט) או דדו, זה

אחי

מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ יִגְאֻלְנוּ אוֹ-הַשִּׁיגָה
 יָדוֹ וְנִגְאָל: (י) וְחָשַׁב עִם-קִנְהוֹ
 מִשְׁנַת הַמִּכְרוֹ לֹו עַד שְׁנַת הַיִּבֵּל
 וְהָיָה כֶּסֶף מִמְכָרוֹ בְּמִסְפַּר שָׁנִים
 כִּימֵי שְׂכִיר יִהְיֶה עִמּוֹ: (יא) אִם-
 עוֹד רַבּוֹת בְּשָׁנִים לְפִיָּהֵן יָשׁוּב
 נִגְאֻלְתּוֹ מִכֶּסֶף מִקְנָתוֹ: (יב) וְאִם-
 מֵעַט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים עַד-שְׁנַת

היבל

איון בלוטס פֿער וואַנדטער אויס
 זיינעם געשלעכטע קאן איהן
 איינלעזען; וויא אויך ווען ער
 זעלבסט צו פֿערמעגען קעממט
 זאָ לעזט ער זיך וויערער איין.
 (י) ער רעכנעט אלסראן מיט
 דעם קייפֿער, פֿאָן דעם יאָהרע
 אָן דאָ ער איהם פֿערקויפֿט
 וואָרדען ביז צום יובל, אונד
 דאָ קויפֿנעל-טהיילט ער נאָך
 אונצאהל דער יאָהרע איין,
 אלס ווען ער אלס איין טאָג
 לעתנער זאָ לאַנגע העטטע
 ביא איהם זיין זאָללען.

(יא) זינד נון נאָך פֿיעלע יאָהֿ
 רעכירדאָהן, זאָ מוס ער אין עבען דעם
 פֿערהעלטניססע פֿאָן זיינעם קויפֿעלדע, אלס
 איין לעזעגעלד צוריק געבען, (יב) זינד אָבער נור וועניג יאָהרע נאָך
 איכריג ביז צום יובל,

זאָ

ר ש י

חרגום אונקלום

יִפְרָקֶנְיָה אוֹ דְתִדְבַק יִדְיָה וַיִּתְפָּרֵק: (ג) וַיִּחְשַׁב
 עִם זְבִינְיָה מִשְׁתָּא דְאֻדְבִין לִיָּה עַד שְׁתָּא
 דְיוֹכְלָא וַיְהִי כֶּסֶף זְבִינְוְהִי בְּמִנּוּן שְׁנַיָּא
 כִּימֵי אַגְיָרָא יְהִי עִמּוּהָ: (יא) אִם עוֹד
 סְגִיאוֹת בְּשְׁנַיָּא לְפּוֹמְהֵן יִתִּיב פּוֹרְקֶנְיָה מִכֶּסֶף זְבִינְוְהִי: (יב) וְאִם זְעִיר אִשְׁתָּאָר

(ג) כימי שכיר יהיה עמו. חשבון! המניע
 לכל שנה ושנה יחשב כאלו נשכר עמו כל
 שנה במנה וינכה לו: (יא) ואם עוד
 רבות בשנים. עד היובל: לפיהן. הכל
 כמו שפירשתי:

לא

(יב) ואם זעיר אשתאר
 בשניא

ב א ו ר

אחי אביו, בן דודו, זה בן אחי אביו, או מאשר נשנו ממשפחתו מלמד שהקרוב קודם, או השיגה
 ידו, יד עלמו, ונגאל ביד כל אדם, בת"כ, וזה בדברי רמב"ן ז"ל שכל אחד מישראל חייב לגאל אותו,
 אלא שהקרובים קודמים, ונאמר יגאלנו שלשה פעמים, לרבות את כל הגאולות שיהו כסדר הזה, כגון
 שזה אחזה ובתי מרים הגאולים בקרובים, שיגאלו כסדר האמור פה, ויגאלנו השלישי פרט לאחד
 שהוא הנמכר לישראל מצרייתא דת"כ: (ג) וחשב, פרשנוהו (פסוק כ"ז): קנהו, ואינו מחשב
 עם היורשים, שקונה עלמו נמיתת האדון: עד שנת היבל, ביובל יולא, אבל אינו יולא
 בש: והיה כסף ממכרו במספר שנים, יחשב כסף ממכרו שנתן לו בתוך מספר שנים שהן
 משנת המכר עד היובל, ע"ד משל אם היה עשרים שנה משומכר עד היובל, וקראו בעשרים
 מנה, מגיע לכל שנה מנה, ואם שהה אלו חמש שנים, מנכה לו חמשה מנים, ומקויר לו ט"ו
 מנים, ורבו לא יובל לומר לא קניתיך לשנים, אלא שתעבוד אללי עד היובל, ואילו רכית להמכר
 לי על ה' שנים לא הייתי קונה אותך, שעד הנה נטפלתו עמך ללמדך סדר עבודתך, להנות
 ממך בשנים הנאות, ואין ה' מנים מגיעים לה' שנים ראשונים, אלא כימי שכיר יהיה עמו,
 לא כעבד הנמכר לישראל שצריך לעבוד מספר שנים, רק כימי שכיר לשנה: (יא) אם עוד רבות
 בשנים, עד היובל, כגון זה שאמרנו שעבד ה' שנים, ועוד ט"ו שנים עד היובל: לפיהן, כפי
 מספרם המגיע לכל שנה: ישוב, לאדוניו כסף גאולתו, האיש הגואל אותו: מכסף מקנתו,
 מסבוס

הַיָּבֵל וְחָשַׁב לּוֹ כְּפִי שְׁנָיו יָשׁוּב
 אֶת-גְּאֻלָּתוֹ: (נג) כְּשֹׁכֵר שְׁנָה
 בְּשָׁנָה יִהְיֶה עִמּוֹ לֹא יֵרְדּוּ בְּפֶרֶךְ
 לְעֵינָיָהּ: (נד) וְאִם-לֹא יִגְאָל בְּאֵלֶּה
 וַיָּצֵא בְּשָׁנַת הַיָּבֵל הוּא וּבְנָיו
 עִמּוֹ: (נה) כִּי-לִי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל

וא ווירד עם אין רעכונג גע-
 בראכט, נאך דען יאהרען,
 גיבט ער איהם לעזעגעלד.
 (נג) וויא איין דינסט באטטע, דען
 מאן אויף יאהרע מיעטהעט,
 זאלל ער אנגעזעהען ווערדען,
 דוא מוסט ניכט צוגעבען, דאס
 ער איהן פאר דיינען אויגען
 מיט שטרענגע בעהעררשע.
 (נד) ווירד ער אויף קיינע פאן
 דיעזען ארטען אויסגעלעזט,
 זא געהט ער אים יובעליאהר

עבדים

אויס דעם דיענסטע, ער אונד זיינע קינדער מיט איהם. (נה) דען דוא קינדער ישראל'ס זינד מיר

תרגום אונקלוס

ר ש י

בְּשָׁנָא עַד שְׁתָּא דְיִבְלָא וַיִּחְשַׁב לֵיהּ בְּפִי
 שְׁנוּהֵי יְחִיב יַת פּוֹרְקָנִיהּ: (נג) בְּאִגִּיר שְׁתָּא
 בְּשְׁתָּא יִהְיֶה עִמִּיהּ לֹא יִפְלַח בֵּיהּ
 בְּקִשְׁיוֹ לְעֵינָהּ: (נד) וְאִם לֹא יִתְפָּרַק
 בְּאֵלִין וַיִּפּוֹק בְּשְׁתָּא דְיִבְלָא הוּא וּבְנֵיהּ עִמִּיהּ: (נה) אַרְי דִּילֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל

(נג) לא ירדנו בפרך לעיניך. כלומר ואתה
 רואה: (נד) ואם לא יגאל בזלה. בזלה
 הוא גאול ואינו גאול בשש: (נה) כי לי
 בני ישראל עבדים. שטרי קודם:
 אני

עבדיו

ב א ו ר

מסכים הכסף שנתן לו כאשר קנהו, וכמו שפרשנו: (נג) וחשב לו, הגואל לשלם לו השני
 המעטים הנותרים, ואל יאמר עבדתו ע"ו שנים עודנו בחור, ועתה הזקין ובמה יחסנו
 מעט מן השנים הנותרי' מה יוכל לעבוד בהן, אלז ישלם לו וישיב את גאולתו, את כסף
 גאולתו: (נג) כששיר שנה בשנה יהיה עמו, אעפ"י שנמכר לו על שנים רבים, לא יחשב אלז
 כשכיר משנה לשנה, שכל שנה סוף עבודתו, וכן זה: לא ירדנו בפרך לעיניך, גם טרם
 יגאל לא תניח את הגוי שירדנו בפרך לעיניך, אלז כשכיר וכחושב יהיה עמו, וכדרך שנאמר
 בנמכר לישראל, וזס בארנוהו (פסוק מ'): לעיניך, אמרו בת"כ יכול יכנס בביתו לידע מה
 הוא עושה לו ת"ל לעיניך, אין אתה מלכז אלז לעיניך, ופי' בפרך מנאך למעלה (פסוק
 מ"ג): (נד) ואם לא יגאל באלה, הדרכים האמורים למעלה על ידי קרוביו או על ידי עלמו,
 ונעז בעבודתו ואין מישיע, לא לעולם יעבוד כעבד כנעני, אלז שעל כל פנים יולא בשנת
 היובל. ויב"ע פי' באלה על השנים כי אמר ואין לא יתפרק באלין שניא, כלומר באותן מספר
 השנים שמכר עלמו לעבד, אם יפגע בהן היובל ינא לחרות, ורבותינו אשרו באלה הוא גאול
 (כלומר באלה הקרובים), ואינו גאול בשש, וגם זה כפשוטו, שהרי אומר וילא ביובל, ולז
 זכר שיכא בשביעית, ועוד אשם יולא בשש, אך אמר וחשב עם קונהו משנת המכרו לו עד
 שנת היובל, ואם שביעית למכירה קודמת ליובל, הרי לריך לחשב עד השביעית: הוא ובניו
 עמו, פרשנו למעלה (פסוק מ"א), ובת"כ שנו אמר ר' שמעון מניין שגזל העבו"ס גזל וכו',
 שנאמר וחשב עם קונהו, ידקדק עמו, שאלו אינו מדבר אלז בעבו"ס שאינו תחת ידך ומה תוכל
 לעשות לו, כשהוא אומר וילא בשנת היובל הוא ובניו עמו, הא בעבו"ס שתחת ידך הכתוב
 מדבר, אם כן דברה תורה בעבו"ס שתחת ידך, עאכ"ו בעבו"ס שאינו תחת ידך, א"כ התמירה
 תורה על גזלו של עבו"ס, ק"ו על גזלו של ישראל: (נה) כי לי בני ישראל עבדים, וכו'

קאמר

עבדים עבדי הים אשר הוצאתי
אותם מארץ מצרים אני יהוה
אלהיכם: כו (א) לא תעשו לכם
אלילים ופסל ומצבה לא תקימו
לכם

לויבאיגען, מויגע לויבאיגע
זינד זיא, דא איך זיא אויס
מצרים געפיהרט האבע; איך
בין דער עוויגע אייער גאטט!
כו (א) מאכט איך קיינע געט-
צען, ערריכטעט איך
קיין בילד, קיין דענקמאל,
אונד

תרגום אונקלוס

עבדין עבדי אינון די אפקית יהוון מארעא
דמצרים אגא יי אלהכון:
כו (א) לא תעבדון לכוון ועלם וקמא
לא תקימון לכוון ואבן סגידא לא
תחנון

ר ש י

אני ה' אלהיכם. כל המשעבדן מלמטה
כאלו משעבדן מלמעלה:
כו (א) לא תעשו לכם אלילים. כנגד
זה הנאמר לנבוי שלח יאמר
הואיל ורבי מגלה עריות אף אני כמותו
הואיל ורבי עובד ע"א אף אני כמותו
הואיל

ב א ו ר

נאמר למעלה (פסוק מ"ב), בנמכר לישראל שלא יעבוד עבודה עבד, ושילא זיובל, חזר לאמרו
נאן בנמכר לגוי, לפי שזה שיגאל ע"י קרוביו או אחר או ע"י עכמו, לפי שהעבד עובד בו
עבודה עבד, שהרי לא הזהיר אלא לא ירדנו בסרך לעיניך, אבל על עבודה של גנאי שניכר
בה שהוא עבד לא הזהיר, על כן מזה שיגאל, שאיך יהיה כעבד ולי בני ישראל עבדים,
והמקרא עכמו פרשו למעלה (שס), ורמנ"ז ל כתב אעפ"י שאין הגר תושב והעקר חייבין
במלות היובל, לא יקנו את עבדי להם לעבדים: אני ה' אלהיכם, כל המשעבדן למטה
באילו משעבדן למעלה, מפי' רש"י ז"ל:

כו (א) לא תעשו לכם אלילים, מלת אלילים פרשוהו (פרשה י"ט ד'), שופל על ע"ז ועל
כל עיני הנל שאינן כפי דעת האדם, ואחשוב שגם במקום הזה אינו מדבר בע"ז
גמורה, שאינו ענין לכאן, ועוד כמה אזהרות וש בתורה על עשיית ע"ז ועל עבודתה, ולכן
נאמר אלילים שכולל כל מיני מעשה הנבלים ודמיונות של עובדי עכו"ם, אעפ"י שאינן ע"ז,
כגון הזרות הדמיונו שהיו נוהגין לעשות כמו התרפים וכיוצא: ושם, שראו פסל ועינו על כורה
הנפסלת מען או מאבן, כמו פסל לך (שמות ל"ד א'), ויפסלו זוני שלמה (מ"א ה' ל"ב),
וגם זה אינו לע"ז לעבדו, אלא פסל של מלך וכיוצא, כדרך שעושין הגוים בארצותם לזכרון
ולנוי, וכן מכנה שהיא אבן אחת, כמו ויש איתה מצבה (בראשית כ"א י"ח), וכאמרו לא תקים
לך מצבה אשר שגא ה' אלהיך (דברים ט"ז כ"ב), כלומר אפי' לשמים, ואם בימי האבות היתה
אהבה, אחרי כן עשו אותה הננענים חוק לע"ז, ונעשה שואה להם ב"ה, וכן פסל גם
אם נעשה לכבוד השם אסור, ע"ד משל לפסול מאבן חבנית משה רבינו עם הלחות בידו וחבנית
אחרת וקטרת בידו, לפאר בפסילים כאלה רחובות העיירות ודרכי הרבים, כדרך שעושין
האומות בארצותם, כל זה אסור לנו לעשות בארצנו: ואבן משכית, אסורה גם היא לתת
אותה בארצנו להשתחות עליה אפילו לשמים, לפי שהיה חוק לע"ז שהיו נותנין לפניו אבן
משכית להשתחות עליה, על כן נאסרה מכל וכל, [א"ה], הרד"ק נשרש שנה כתב שהוא מענין
ליור מלשון הנעשה שהדבר המזויר יביט בו האדם, ויתכן שהוא האבן אשר עליו חרטו לזרות
משונות, נקראות (היערן גויפטן, ביודערטריפט), זכרתי ענינם אלל חרטומי מזרים, והיו
הזרות ההם לכהניהם ולחכמיהם כמו מכתב, רשמו על ידם הענינים אשר רבו להעלימם מיתר
העם, וכדי לכבדם בעיני ההמון אמרו עליהם שהן זורות נאבות ראוי להשתחות להן ולעבדם,
ונשתיירו מן האבנים ההם עד היום הזה, והשם אומר לנו לקיים הזרות האלה בארצנו, אף
לנוי או לזכר בלבד, והטעם כמו שיזכור הרב המבאר [לפי שהמעשים הללו מרגילין מחשבות
הבן